

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program

Programvezetői kézikönyv

**Pszichoszociális segítségnyújtás az
iskolában és azon kívül**

„Remény” füzetek VII.

Pszichoszociális segítségnyújtás az iskolában és azon kívül

Programvezetői kézikönyv

Pszichoszociális Központ
A Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok
Nemzetközi Szövetsége

Save The Children Alapítvány

Második füzet: Programvezetői kézikönyv

IFRC Pszichoszociális Referencia-központ

A Dán Vöröskereszt együttműködésével

Blegdamsvej 27

DK-2100 Koppenhága Ø

Dánia

Telefonszám: +45 35 25 92 00

E-mail cím: psychosocial.centre@ifrc.org

Honlap: www.ifrc.org/psychosocial

Save the Children Dánia

Rosenørns Allé 12

1634 Koppenhága V

Dánia

Telefonszám: +45 35 36 55 55

E-mail cím: redbarnet@redbarnet.dk

Honlap: www.savethechildren.dk

Címlap: Rob Few, szabadúszó/A Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége

Tervezte és készítette: Paramedia, Koppenhága

Nyomatási hely: Dánia; első kiadás, 2012. május

KLS Grafisk Hus A/S

ISBN 978-87-92490-07-0

Ez a kézikönyv az **IFRC Pszichoszociális Referencia-központ** és a Save the Children által kiadott „A gyermekek rezilienciáját elősegítő program: Pszichoszociális segítségnyújtás az iskolában és azon kívül” program része.

Szeretnénk köszönetet mondani azoknak a szervezeteknek, amelyek nagylelkűen hozzájárultak ahhoz, hogy anyagaikat felhasználjuk a programunkban.

Főszerkesztők: Anne-Sophie Dybdal és Nana Wiedemann

Szerzők és szerkesztők: Nina Sreenivasen, Pernille Terlonge és Wendy Ager

Külső munkatársak: Birgitte Yigen, Ea Suzanne Akasha és Louise Vinther-Larsen

Koordinátor: Martha Bird

Produkciós vezető: Lasse Norgaard

Fordította: Szollár Dávid és Sebhelyi Viktória

A magyar kiadást szerkesztette: dr. Deák Anita

A gyermek rezilienciáját elősegítő program kézikönyve angol és francia nyelven érhető el, és az alábbi kiadványokból áll:

Első füzet: A gyermek jóllétének megértése

Második füzet: Programvezetői kézikönyv

Foglalkozásvezetői kézikönyv, 1. kötet: Első lépések

Foglalkozásvezetői kézikönyv, 2. kötet: Foglalkozások

A kiadvány az interneten is megtalálható az alábbi oldalakon: www.ifrc.org/psychosocial és

www.savethechildren.dk.

Programvezetői kézikönyv – A gyermekek rezilienciáját elősegítő program

Köszönetet mondunk a következő dán alapítványoknak a kiadvány kiadásában és a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban nyújtott pénzügyi támogatásukért: a Søren O. Jensen og Hustrus Fond, az Augustinus Fonden, az Asta og Jul. P. Justesens Fond, az Irene og Morten Rahbeks Fond, a Rockwool Fonden, a Torben og Alice Frimodts Fond, illetve a Frie Skolers Lærerforening.

Szeretnénk továbbá köszönetet mondani a Dán Vöröskeresztnek, a Norvég Vöröskeresztnek és a Danidának a kiadvány kiadásában és a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban nyújtott pénzügyi hozzájárulásukért és a támogatásukért.

Előszó

Nagy örömünkre szolgál, hogy bemutathatjuk a gyermekek rezilienciáját elősegítő program tervezéséhez és végrehajtásához készült csomagot. Az anyag a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége és a Save the Children Alapítvány együttműködésében készült. A dokumentum a vészhelyzetbe került gyermekek pszichoszociális támogatása és védelme során szerzett tapasztalatunkra épül, és olyan tanulságokat sorol fel, amelyeket a két szervezet, valamint helyi és nemzetközi partnerek, továbbá ENSZ-ügynökségek révén ismertünk meg.

Célunk, hogy ezzel az anyaggal hozzájáruljunk azokhoz a folyamatban lévő erőfeszítésekhez, amelyek minőségi programokat nyújtanak a gyermekeknek és a gyermekekért, és hogy tartós változást és javulást idézzünk elő a gyermekek és gondozóik életében.

Köszönjük a rengeteg segítséget, amelyet a program fejlesztése során kaptunk, és reméljük, hogy világszerte hasznos forrásnak bizonyul majd a gyermekek jóllétének javításában.

Nana Wiedemann
A Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok
Nemzetközi Szövetsége, Pszichoszociális Központ

Mimi Jakobsen
Save the Children Alapítvány
Dánia

Előszó a magyar kiadáshoz

A programvezetői kézikönyv a Vöröskereszt és a Vörös Félhold Társaságainak Nemzetközi Szövetségének Pszichoszociális Segítségnyújtásért Felelős Központja és a Save the Children Alapítvány által összeállított kiadványának magyarra fordított, a Magyar Vöröskereszt által szerkesztett és kivonatolt verziója. A kiadvány eredeti címe: „Programme manager’s handbook. The children’s resilience programme. Psychosocial support in and out of school”. A magyar kiadvány jelen formájában nem tartalmazza az eredeti kézikönyv fényképeit, valamint több mellékletét. A kiadvány eredeti formájában letölthető az internetről a szervezet honlapjáról (www.pscentre.org)

Jelen kézikönyv kiadását magyar nyelven a Magyar Vöröskereszt „Remény a sérülékeny gyermekeknek Magyarországon”, elnevezésű programja tette lehetővé. A program 2011-2014 között valósult meg Magyarországon, a Dán és Magyar Vöröskeresztek együttműködésében, a Velux alapítványok támogatásával. A program célja az volt, hogy a Magyar Vöröskereszt által fenntartott családok átmeneti otthonaiban élő és a nyári táborok foglalkozásain részt vevő sérülékeny helyzetű gyermekek társadalmi reintegrációját elősegítse. A kézikönyv a Magyar Vöröskereszt honlapjáról (www.voroskereszt.hu) letölthető.

Reméljük, hogy hasznosnak találják a kézikönyveket, a programok tervezéséhez sok sikert kívánunk!

A Remény program munkatársai: Sebhelyi Viktória, Melicher Zsuzsanna, Üveges István

Tartalomjegyzék

Tartalom

Előszó	5
Előszó a magyar kiadáshoz	6
Bevezetés.....	8
Nulladik fázis: Előzetes tervezés.....	12
Előzetesen megfontolandók	12
Partnerség	12
Első fázis: A gyermekek rezilienciáját elősegítő programok megtervezése	14
Felmérés	14
Alaptanulmány	15
Tényeken alapuló programtervezés.....	16
A felmérésre vonatkozó irányelvek.....	16
Felmérési módszerek	17
Projektdokumentáció.....	19
Második fázis: Végrehajtás	24
Kapacitásnövelés	24
A gyermekek jólléte iránti érzékenység elmélyítése	24
A munkatársak képzése	24
Foglalkozások.....	25
Harmadik fázis: Értékelés	31
Szójegyzék	33
Mellékletek.....	35
Mellékletek.....	37
Mintainterjú: útmutató a gyermekek jóllétét feltáró interjúkhoz	50

Bevezetés

Az elmúlt húsz évben a válságot követő **pszichoszociális szükségletekkel**¹ kapcsolatos megnövekedett figyelem számos innovatív pszichoszociális beavatkozás kidolgozását eredményezte. A Save the Children Alapítvány és a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége rendszeresen vezet pszichoszociális segítségnyújtó és védelmi programokat válságok alatt és után a gyermekek jólléte és védelme érdekében. Ez az eszköztár megközelítésmódok, beavatkozási stratégiák és a két szervezet által felhalmozott tapasztalatok gyűjteménye. Reméljük, hogy partnereink is hasznosnak ítélik majd a gyermekek **rezilienciájának** elősegítéséhez és jóllétének támogatásához.

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program felfogása szerint a gyermekek jóllétére kihat a szülőkkel/gondviselőkkel, a kortársakkal és a közösségükben élő többi emberrel való kapcsolatuk minősége. A jóllét és reziliencia eléréséhez a program a gyermekek életének minden területét lefedi. Ennek tudatosítása a gyermekeknek szánt foglalkozások keretében történik, amelyek a belső erejükre és a társas kapcsolataikra fókuszálnak. A program részét alkotják a szülőkkel/gondviselőkkel való találkozások, amelyek során a résztvevők megérthetik a gyermekek előtt álló kihívásokat, és elsajátíthatják a támogatásukhoz szükséges ismereteket. A programban tehát a közösség egészével kell együttműködni a támogató környezet kialakításához, különös tekintettel a gyermekek védelmére.

Az eszköztár négy részből áll:

- **A gyermekek jóllétének megértése** című bevezető a pszichoszociális segítségnyújtással, a gyermekvédelemmel és a gyermekek megrázó eseményekre adott reakcióival kapcsolatban nyújt ismereteket.
- A **Programvezetői kézikönyv** a programvezetőket támogatja a gyermekek rezilienciáját elősegítő programok megtervezésében, végrehajtásában és értékelésében.
- A **Foglalkozásvezetői kézikönyv 1.: Első lépések** részei: megismerkedés az eszközcsoaggal, bevezetés a gyermekeknek tartott foglalkozásokba, az első öt foglalkozás és kiegészítő foglalkozások (többek között a foglalkozások lezárására vonatkozó két javaslat) leírása, illetve útmutató a szülőkkel/gondviselőkkel való találkozások megtartásához.
- A **Foglalkozásvezetői kézikönyv 2.: Foglalkozások** című kézikönyv tartalmazza a bántalmazásnak és kizsákmányolásnak, a fegyveres konfliktusoknak, a természeti katasztrófáknak, illetve a HIV- vagy AIDS-fertőzésnek kitett gyermekeknek szóló négy foglalkozássorozatot leírását.

Jelen kézikönyv mellékleteiben található a kézikönyvekben említett 12 melléklet.

A programvezetői kézikönyvet a rezilienciát elősegítő programokban kevésbé jártas programvezetők, továbbá a programok tervezése és irányítása iránt érdeklődő munkatársak és önkéntesek számára készítettük.

¹ A piros színnel jelölt szavak szerepelnek a szójegyzékben.

Nagy változás egy kislány életében

„Mielőtt bekerültem a programba, folyton a géppuskák hangja zakatolt a fejemben. Szüntelenül, éjjel-nappal hallottam a zajt. Most már nyugodtan tudok játszani. A programban való részvételem előtt nem tudtam elmondani az engem foglalkoztató gondolatokat a szüleimnek, rokonaimnak és tanárainknak. Most már magabiztos vagyok, és szabadon tudok beszélni. Mindezt a programnak köszönhetem.”

A Pakisztáni Vörös Félhold Pszichoszociális Programja; Huriras szavait Ea Suzanne Akasha pszichoszociális segítségnyújtásért felelős megbízott közvetítette. Megjelent a Coping with Crisis 3 („Megbirkózni a válsággal 3.”) című kiadványban, 2011-ben.

Irányelvek és megközelítésmódok

A Save the Children Alapítvány és a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének pszichoszociális programjai segítenek az egyes államoknak a gyermekjogoknak a nemzetközi jogi irányelvek előírásai szerinti betartatásában. Nagyon fontos, hogy a programvezetők ismerjék ezeket az irányelveket, és ezeknek megfelelően dolgozzák ki a gyermekek rezilienciáját elősegítő programokat.

A támogató célú pszichoszociális beavatkozások alapelvei

- Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 1948.
- A Gyermekjogi ENSZ Egyezmény, 1989.
- The Sphere Project: Humanitarian Charter and Minimum Standards in a Disaster Response, 2011.
- IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings, 2007.
- Getting it Right for Children: A Practitioner's Guide to Child Rights Programming, 2007.
- Guidelines for Child Friendly Spaces in Emergencies, szerkesztették: Global Education Cluster; Global Protection Cluster – Child Protection; INEE; IASC, 2011.
- IFRC Psychological Support Policy (elfogadva a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége Felügyelő Bizottságának 7. ülésén, 2003 májusában, Genfben).
- Inter-Agency Network for Education in Emergencies: Minimum Standards for Education in Emergencies, Chronic Crises and Early Reconstruction, 2004.
- Child Protection in Emergencies: Priorities, Principles and Practices, Save the Children Alapítvány, 2007.

A „ne árts” elve

Minden irányelv és megközelítésmód alapja az „ártalomcsökkentés”, vagyis a minél kisebb károkozás. Ez a megközelítés a humanitárius segítségnyújtással és a fejlesztéshez nyújtott támogatásokkal járó (nem szándékos) kedvező és kedvezőtlen hatásokat ismerteti. A tervezés, ellenőrzés és kiértékelés során használható annak érdekében, hogy a beavatkozás ne rontson a válság miatt kialakult helyzeten, hanem inkább javítson rajta. Az ártalomcsökkentés alapelve a válsághelyzetekben dolgozó szervezetek számára².

Pozitív szülőség

A pozitív szülőség (más néven erőszakmentes gyermeknevelés) olyan pozitív jellemformáló eljárás, amely a gyermekek rezilienciáját elősegítő program egyik sarokköve. Azon az evidencián alapul, amely szerint a pozitív jellemformálás lehetővé teszi a felnőttek számára, hogy úgy kezeljék a konfliktusokat, a devianciákat és gyermekeik fegyelmezéssel kapcsolatos egyéb problémáit, amivel elősegítik a gyermekek egészséges fejlődését, valamint a gyermekek és gondviselőik közötti bizalmas és egészséges kapcsolat kialakulását³.

² Forrás: INEE, Minimum Standards for Education: Preparedness, Response, Recovery, 117. o., 2010

³ További információk ezen a honlapon olvashatók:

http://www.savethechildren.net/new_zealand/nz_programme/positiveparenting.html

Közösségi feladatok

A gyermekek rezilienciáját elősegítő programok elsődleges hasznélvezői mindig a

gyermekek, de a szülők, gondviselők és a közösség más tagjainak szükségleteit sem tévesztjük szem elől. Ezek a felnőttek fontos szerepet játszanak a gyermekek életében, valamint egyszerre **érdekelt felek** és résztvevők is a programban. Az ő támogatásuk és közreműködésük alapvető fontosságú a gyermekvédelmi mechanizmusok és a pszichoszociális segítségnyújtás javításához.

Minden, a gyermekek alkalmazkodó képességének növelését célzó programnak törekednie kell arra, hogy a közösség a program minden fázisában aktívan részt vegyen a tervezéstől a végrehajtáson át az értékelésig. Noha ez nem mindig kivitelezhető, a közösség szerepvállalásával és programban való részvételével pontosabban körvonalazhatók a szükségletek és a meglévő erőforrások.

A teljes közösségi szerepvállalás a részvétel és a felelősségvállalás élményét nyújtja.

A részvétel és a felelősségvállalás élménye

Lehetőséget biztosít a szülőknek/gondviselőknek, tanároknak, a helyi és országos szintű állami szervezetek képviselőinek, illetve a közösség vezetőinek arra, hogy befolyással lehessenek a programra, vagy részt vehessenek benne.

Gyermekek

Amikor csak teheti, vonja be gyermekeket a foglalkozásokba, így is éreztetve számukra a fontosságukat.

Társadalmi nem

Vegye figyelembe a nembeli különbségeket – a serdülő lányoknak és fiúknak másféle pszichoszociális segítségre van szükségük⁴.

⁴ További információ: IASC Gender Handbook

A program lépései

Ez az eszközcsoomag négylépéses modellben mutatja be a gyermekek rezilienciáját elősegítő program megvalósítását. A négy fázis a következő: előzetes tervezés, tervezés, végrehajtás, értékelés. A valóságban a tervezés, a végrehajtás és az értékelés átfedheti egymást. Fontos azonban, hogy mindegyikre sor kerüljön, és a programvezetők feladata, hogy a speciális helyzetekhez és azok körülményeihez alkalmazkodjanak.

Előzetes tervezés (0. fázis) - Partnerségek. - Előzetes felmérés. - Annak felmérése, hogy megvalósítható-e a program, és hogy mennyire érdeklődik iránta a közösség, a tanárok, a gyermekek. - SWOT-elemzés.	Tervezés (1. fázis) - Részletes (kvalitatív és kvantitatív) elemzés. - A célcsoport meghatározása. - A projekt és a költségvetés megtervezése. - Munkatársak felvétele. - Az indikátorok meghatározása. - A kiindulási adatok összegyűjtése. - A beavatkozási lehetőségek feltárása. - A közösség tájékoztatása a programról. - A szükséges anyagok beszerzése. - Az ellenőrző és szupervíziós eszközök kidolgozása. A már létező áldozatsegítő rendszer használata, illetve új rendszer kidolgozása.
Végrehajtás (2. fázis) - A foglalkozásvezetők és a munkatársak kapacitásának növelése. - A gyermekfoglalkozások megtartása. - A szülői/gondviselői megbeszélések megtartása. - Közösségi programok szervezése. - Folyamatos szupervízió és monitoring. - A kilépési stratégia megtervezésének kezdete.	Értékelés (3. fázis) - Időközi értékelés/nyomon követés (a végrehajtás során). - Végső kiértékelés. - Kilépés: a projekt átadása az állami szervezeteknek vagy más érintetteknek, ha lehetséges.

Lásd 2. melléklet: Még bővebben a négylépcsős modellről.

Nulladik fázis: Előzetes tervezés

Előzetesen megfontolandók

Pszichoszociális segítségnyújtásra olyan helyeken lehet szükség, ahol a krízis kialakulása súlyos hatással volt a közösségre és a gyermekekre. Krónikus krízishelyzetek, például elhúzódó fegyveres konfliktusok, járványok, HIV-fertőzés, gyakori erőszak és bántalmazás enyhítésében is szükség lehet rá, mivel ezek kihatnak a gyermekek jóllétére. Az előzetes felmérés alapján kiderül, hogy az érintett gyermekeken segítene-e a pszichoszociális támogatás, és hogy érdekli-e őket a programban való részvétel.

Előzetes felmérés a helyzetet ismertető, már meglévő jelentések alapján is készülhet – ez az úgynevezett esettanulmány vagy szekunder felmérés.

Felmérést közvetlenül az érintett felekkel folytatott beszélgetések alapján is lehet készíteni. A projekt ezen fázisában a programvezetőnek át kell gondolnia az alábbiakat:

- Az adott közösségben kulturálisan elfogadható lenne-e egy ilyen program?
- A program illeszkedik-e a közösség más programjaiba?
- Az illetékes hatóságok, a közösség tagjai és csoportjai, a szülők/gondviselők és a gyermekek érdeklődnek-e a program iránt?
- Megvannak-e az alapvető előfeltételek?

A programterv SWOT-elemzése

A SWOT-elemzés segít azon gyengeségek, erősségek, lehetőségek és veszélyek felismerésében, amelyek befolyásolhatják a program céljának elérését. Az elemzés elkészítésébe a közösség tagjait, a tanárokat, az önkormányzat dolgozóit, a szülőket, gondviselőket és a gyermekeket is be lehet vonni.

A kész elemzés alapján kirajzolódnak a program gyengeségei és a lehetséges veszélyek, illetve jól láthatók az erősségek és a lehetőségek is. Ezután lehet, hogy újabb biztonságos helyeket kell keresni a közösségben, de az is elképzelhető, hogy ki kell terjeszteni a projekt hatáskörét, meg kell növelni a költségvetést (újabb finanszírozókat kell találni), vagy még több partnert be kell vonni.

Példa egy SWOT-elemzés lehetséges eredményére:

Erősségek • A közösség elkötelezettsége a gyermekek pszichoszociális jólléte iránt. • A gyermekekről gondoskodó közösségi hálózat.	Gyengeségek • Megsemmisült az infrastruktúra. • Nagyon kevés a képzett foglalkozásvezető.
Lehetőségek • A hatóságok érdeklődése és elkötelezettsége. • Két helyi szervezet is érdeklődik a gyermekeknek szóló pszichoszociális programok iránt. • Rendelkezésre állnak a szükséges pénzügyi és egyéb erőforrások.	Veszélyek • Konfliktusok vannak a közösségen belül. • A középületek nem megközelíthetőek, mivel folyamatos a konfliktus vagy nem megfelelő a közbiztonság.

Partnerség

Minden beavatkozás előfeltétele a partnerségi megállapodás, ami általában egy írásbeli szerződés, például **szándéknyilatkozat** a helyi vagy nemzeti szintű állami szervezetek és a végrehajtó szervezet között. Ha érvényben is van egy általános szándéknyilatkozat, a pszichoszociális beavatkozásokhoz további egyedi nyilatkozatokra is szükség lehet. A programvezető feladata, hogy megkösse a szükséges megállapodásokat (például a helyi önkormányzat vagy az illetékes minisztériumok képviselőivel, a katasztrófavédelemmel, a hadsereggel stb.).

A megállapodások megkötése után a szülők/gondviselők és a gyermekek részéről is beleegyezést kell kérni a programban való részvételhez. A program sikerének alapja, hogy időt szánunk arra, hogy elmagyarázzák a gyermekeknek a program célját és a várt eredményeket, illetve kikérjék a véleményüket a tervezés és az értékelés során.

Első fázis: A gyermekek rezilienciáját elősegítő programok megtervezése

Felmérés

A programvezetők feladata a program színvonalas, a körülményeknek megfelelő, hiteles végrehajtása. A felmérés a folyamatos információgyűjtés és az összegyűjtött információ megosztásának része a program kidolgozása során. A felmérés a közösségen belül már létező kapcsolatok átfogó bemutatására és az elérni kívánt változtatások felvázolására is lehetőséget ad. Pszichoszociális szempontból fontos megjegyezni, hogy a felmérések nem „semlegesek”, hanem maguk is beavatkozások, amelyek elvárásokat támaszthatnak, vagy (a múltbeli rossz élmények felelevenítésével) régi sebeket téphetnek fel.

A felmérést tapintatosan kell végezni, mert az áldozatok számára fájdalmas lehet az eseményről beszélni

A felmérések típusai

Többféle felméréstípus létezik; mindegyik más célokra alkalmas. A program tervezési és végrehajtási fázisában különböző felméréstípusokat alkalmazunk.

Gyors felmérés

Válságok alatt vagy után általában több partner is jelen van, és próbálja kielégíteni a felmerülő szükségleteket. Előfordulhat, hogy egyes partnerek már végeztek adatgyűjtést a gyermekek pszichoszociális jóllétével kapcsolatban. Az is lehetséges, hogy a helyi katasztrófavédelem is végzett már különböző felméréseket. Ezek a jelentések szintén felhasználhatók a program megtervezéséhez.

Ha még senki sem végzett felmérést, a programvezetőnek kell megszerveznie egyet. Az ilyen jellegű felmérés általában gyorsan lezajlik, és segíti a válságra adott első reakciókat.

Lásd 5a melléklet: Példák a gyors felmérések során felteendő kérdésekre

Igényfelmérés

Az átfogó igényfelmérés a hosszú távú segítségnyújtás megtervezésének első lépése. Ha egyértelműen meghatározott indikátorok kialakítására használják, az igényfelmérésből olyan kiindulási adatok nyerhetők ki, amelyek a későbbiekben, a program végrehajtása során a program hatásának és hatékonyságának elemzésére is használhatók.

Az igényfelmérésnek tartalmaznia kell az alábbi információkat:

- **Demográfiai adatok:** Mely népességcsoportok érintettek? A nem és életkor szerinti felosztás alapján testre szabott és teljes körű program alakítható ki.
- **A válság hatása:** Hogyan hatott a katasztrófa a gyermekekre és az őket körülvevő közösségre fizikai, társadalmi és érzelmi szempontból, és ezért milyen védelmi szükségleteik vannak? Hogyan és mennyire rombolta le a válság a közösségi szokásokat, erőforrásokat, és ez hogyan hatott az általános jóllétre?
- **Erőforrások és kapacitás:** Milyen erőforrásokkal rendelkeznek a gyermekek és az őket körülvevők, hogy segíteni tudjanak magukon?

- **Gyermekvédelmi rendszerek:** Vannak-e gyermekvédelemmel foglalkozó csoportok a közösségben? Milyen szolgáltatások érhetők el, és mik az **áldozatsegítési módszerek**?
- **Problémák:** Milyen lehetséges problémák merülhetnek fel a közeljövőben?
- **Segítségnyújtás:** Mire van szükség a gyermekek alkalmazkodóképességének növeléséhez és pszichoszociális jóllétük javításához?

Lásd 5b melléklet: Mintaútmutató a részletes felméréshez

Alaptanulmány

Az alaptanulmány a programellenőrzés és - értékelés sarokköve. Az alaptanulmányban felméri az indikátorok állapotát a projekt kezdetén, majd összehasonlítja őket a projekt során és végén kapott adatokkal. Alaptanulmány nélkül nehéz felmérni azt, hogy teljesültek-e a program céljai, és hogy a feladatok elérték-e a kívánt hatást.

Az alaptanulmányt csak a program céljainak meghatározása után lehet elkészíteni. Egy ilyen tanulmány elkészítése drága és hosszadalmas lehet, ezért saját költségvetéssel rendelkező programrésznek kell lennie.

A kiinduláskor felvett információknak tartalmazniuk kell a pszichoszociális jóllétet és a történetek feldolgozását meghatározó indikátort, amelyet az érintettek adnak meg az előzetes felmérés során. Az alaptanulmányhoz egyéni interjút készítenek, vagy fókuszcsoportos módszert alkalmaznak.

Lásd 7b melléklet: A gyermekek kompetenciáit mérő interjúk felnőttekkel és gyermekekkel

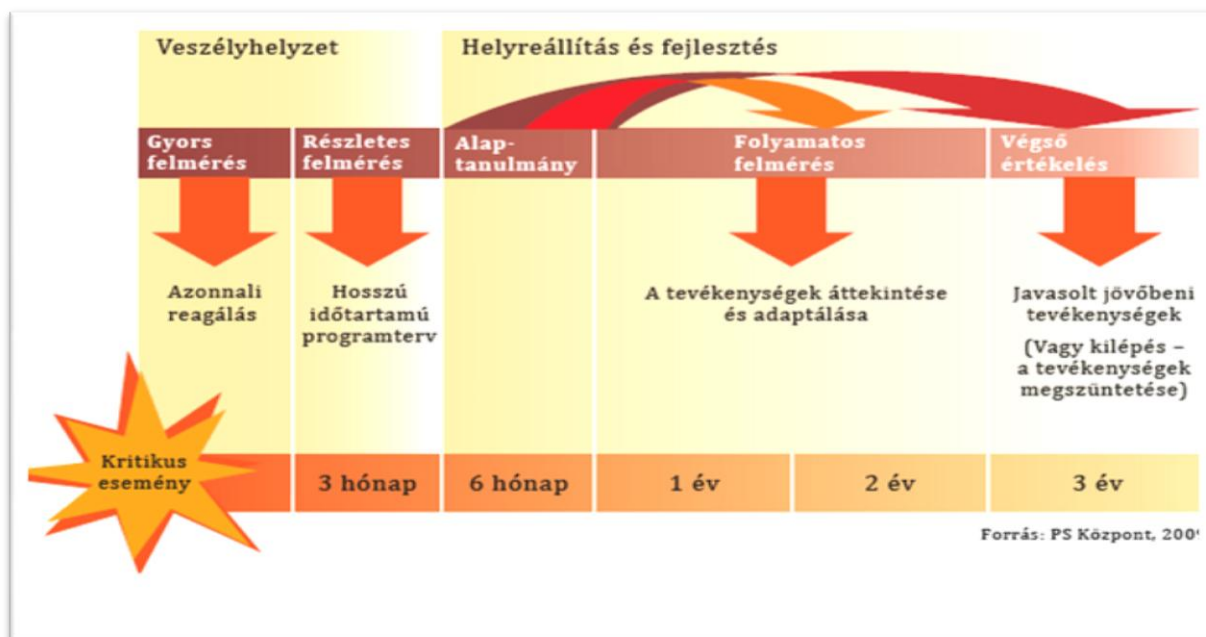
Interjúkészítés a jóllét és a kompetencia indikátorainak meghatározásához

Az interjúk teljes leírása és a hozzájuk készült útmutató a 7b mellékletben található.

A gyermekek és a szülők-gondviselők bevonása a jóllét és a kompetencia indikátorainak azonosításába bevált gyakorlat, mivel megfelelő környezeti és kulturális viszonyrendszert biztosít. A feltárt indikátorok alapvető fontosságúak a program számára, mivel mérőszámokat biztosítanak az ellenőrzéshez és a kiértékeléshez, és annak eldöntésében is segítenek, hogy a program milyen kérdésekre fókuszáljon.

Amikor a gyermekek rezilienciáját elősegítő program az értékelési szakaszba lép, az alaptanulmány adatait össze lehet hasonlítani a végső adatokkal. Az értékelés így felméri a program hatásait, és arra is választ ad, hogy megvalósultak-e a várt eredmények, azaz sikeres volt-e a program. Az, hogy a program mennyire volt sikeres, az adományozók és a jövőbeni finanszírozók számára is fontos szempont.

Az alábbi diagramon látható, hogyan használhatók fel az alaptanulmány adatai a folyamatos ellenőrzéshez és a végső kiértékeléshez a pszichoszociális segítségnyújtó programban.

Tényeken alapuló programtervezés

A legfrissebb megjelent kutatások⁵ megerősítik, hogy az iskolában és azon kívül végzett pszichoszociális segítségnyújtó programok pozitív hatással vannak a gyermekek jóllétére, azonban nem minden beavatkozásról készül megfelelő dokumentáció és jelentés. A programértékelések kivitelezése gyakran nem megfelelő, és így nem nyújt megfelelő alapot az alkalmazott gyakorlatok továbbfejlesztéséhez.

Egy, a fegyveres konfliktusokban (háború, katonai erőszak, terrorizmus és menekültek) traumát átélt gyermekeket segítő pszichoszociális beavatkozások hatékonyságát elemző szakirodalmi áttekintés (Peltonen és Punamäki, 2010) mindössze tizenhat, a témához kapcsolódó tanulmányt talált, és ezek közül is csak négy volt megfelelő minőségű ahhoz, hogy belekerüljön a **metaelemzésbe**.

A bizonyítékokon alapuló tervezés csak akkor fejleszthető, a bevált gyakorlatok csak akkor valósíthatók meg, ha a program alaptanulmányát és értékelési folyamatait egyaránt megfelelően kidolgozták.

A felmérésre vonatkozó irányelvek

⁵ Például:

- Alastair Ager, Bree Akesson, Lindsay Stark, Eirini Flouri, Braxton Okot, Faith McCollister és Neil Boothby: *The Impact of the School-based Psychosocial Structured Activities (PSSA) Program on Conflict-Affected Children in Northern Uganda*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, Vol. 52:11, 1124–1133. o., 2011.
- Mark J. D. Jordans, Ivan H. Komproe, Wietse A. Tol, Brandon A. Kohrt, Nagendra P. Luitel, Robert D. Macy és Joop T.V.M. De Jong: *Evaluation of a classroom-based psychosocial intervention in conflict-affected Nepal: a cluster randomized controlled trial*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, Vol. 51:7, 818–826. o., 2010.
- Kirsi Peltonen, Raija-Leena Punamäki: *Preventive Interventions Among Children Exposed to Trauma of Armed Conflict: A Literature Review*, Aggressive Behavior, Vol. 36, 95–116. o., 2010.

A programvezetőnek a felmérések során az alábbiakra kell figyelnie:

Engedélyek: szerezze meg a szükséges engedélyeket a szülőktől, gondviselőktől, közösségi vezetőktől, helyi tisztviselőktől, és tájékoztassa őket arról, hogy milyen módszereket fognak alkalmazni, illetve ki végzi az elemzést, és ki készíti a jelentéseket.

Beleegyezés: szerezze meg a gyermekekkel való interjúkészítéshez szükséges engedélyt a legközelebbi gondviselőjüktől.

Képzés: tartson eligazítást és képzést az interjúkészítőknek a gyermekekkel végzett munka módszereiről és alapelveiről.

Nyelvezet: bizonyosodjon meg arról, hogy a kérdések érthetőek-e, és a válaszadók megértették-e őket.

Kulturális és politikai szempontok: győződjön meg róla, hogy a feladatok megfelelnek-e a helyi szokásoknak. Egyes helyeken például a lányok és a fiúk nem vehetnek közösen részt a fókuszcsoportos megbeszéléseken.

Magánélet: tartsa tiszteltben a gyermekek és a közösségi csoportok magánéletét és titkait.

Összehasonlító csoportok: bár az összehasonlítási csoportok hasznosak lehetnek a program hatásának értékeléséhez, etikátlan megoldás megvonni a program nyújtotta előnyöket a szükségét szenvedő gyermekek kontrollcsoportjától.

Felmérési módszerek

A felmérések esetében többféle módszer is létezik a hatékony és teljes körű adatgyűjtéshez. Ezeket két csoportra oszthatjuk: kvalitatív és kvantitatív felmérésekre. A legtöbb felmérés során azonban a két típust együttesen használják.

Kvalitatív módszer

A kvalitatív adatgyűjtés és elemzés áttekintést nyújt a közösségről és a fontos erőviszonyokról az érintett felek észrevételei és tapasztalatai alapján. A jól megválasztott kvalitatív módszerek hatékony belépési lehetőségeket teremthetnek a közösségekbe, és segíthetnek elnyerni a közösség tagjainak szimpátiáját. A fókuszcsoportos megbeszélés, a **kulcsinformátorokkal** készített interjúk és a feltérképezés gyakran használt módszerek; az alábbiakban bővebben is olvashat róluk. Más módszerek (megfigyelés, önjellemzésen alapuló, nyitott kérdéseket használó kérdőívek, esettanulmányok) is használhatók.

A **fókuszcsoportos megbeszélések** sokat segíthetnek azzal, hogy a résztvevőket gondolataik és tapasztalataik megosztására ösztönzik. A különböző érintett felek (gyermekek, szülők vagy gondviselők, a közösség vezetői vagy más, a közösségben dolgozó válaszadók) részvételével zajló fókuszcsoportos megbeszélések során különböző szempontok és értelmezések kerülhetnek előtérbe a közösség problémáival kapcsolatban. A fókuszcsoportos megbeszéléseket képzett foglalkozásvezetők tartják, akik egy nyitott kérdésekből álló tematikus listát használnak. A fókuszcsoportos – különösen a gyermekeknek tartott – megbeszélések adott képességeket igényelnek, és időigényesek.

Például:

- Hogyan érzik magukat a közösségben élő gyermekek?
- Mi aggasztja a leginkább a gyermekeket? Mitől szomorúak vagy vidámak?
- Kihez fordul(hat)nak segítségért?
- Megváltoztak-e a gyermekek? Ha igen, hogyan?
- Megváltoztak-e a szülők vagy a gondviselők? Ha igen, hogyan?
- Milyen volt az életük a válság előtt? Milyen most?
- Miből derül majd ki, hogy a gyermekek a mostaninál jobban érzik magukat?

Kulcsinformátorokkal készített interjúkat előre kidolgozott kérdésekkel is lehet készíteni, vagy (a fókuszcsoportos megbeszélésekhez hasonlóan) nyitott kérdésekkel is lehet irányítani. A kulcsinformátornak tekintett interjúalanyokkal készített interjúkba általában a lehető legtöbb interjúalanyt vonják be, köztük gyermekeket, szülőket, gondviselőket, tanárokat, közösségi vezetőket, önkormányzati képviselőket, valamint az egészségügyi rendszer és civil szervezetek képviselőit is. Az interjúk során szerzett szempontok segítségével feltárhatók a helyi erőforrások, erősségek és lehetőségek.

A felmérés elkészítéséhez számos feltérképezési eszköz áll rendelkezésre. A gyermekek például megnevezhetik azokat a helyeket és feladatokat, ahol, illetve amelyekkel a napjaik telnek, azokat az embereket, akikkel együtt vannak, és azokat a helyeket, amelyeket veszélyesnek tartanak. Ehhez hasonlóan a közvetlen környezetük veszélyeiről és erőforrásairól is készíthetnek térképet, és megnevezhetik a támogatást és védelmet nyújtó intézményeket és területeket, valamint a kockázatokat vagy a veszélyes területeket.

Kvantitatív módszer

A kvantitatív adatgyűjtés és -elemzés számszerű méréseket és a mérhető dolgok összehasonlítását jelenti. A módszerek a felmérésektől és kérdőívektől az olyan másodlagos adatokig terjednek, mint a program által rögzített feljegyzések, iskolai nyilvántartások (pl. jelenléti ívek) és más szolgáltatási statisztikák. A kvantitatív méréseket gyakran használják a program be- és kimeneti indikátoraihoz (pl. a feladatokban részt vevő gyermekek száma), de a program végeredményének és hatásainak mérésére is használhatók. A közösségi megbeszéléseken megkérheti a résztvevőket, hogy határozzák meg, milyen jelekből lehet felismerni, ha egy gyermek „jól van”. Ezután csoportosítani és rangsorolni lehet ezeket az ismertetőjeleket, hogy kidolgozzanak egy, a gyermekek jóllétével kapcsolatos egyszerű felmérést, amely a program elején és végén is elvégezhető.

A kvantitatív adatok gyűjtésének és alkalmazásának nagy előnye, hogy a segítségével egyértelműen össze lehet hasonlítani a programban részt vevőket és az abból kimaradókat, valamint az egyes programokat. Az adatok emellett viszonylag gyorsan táblázatba foglalhatók és elemezhetők.

A kvantitatív adatok azonban nem adnak teljes képet arról, hogy a történések, feladatok milyen folyamatokból származnak. Emellett vészhelyzetben nehézségekbe ütközhet az alapfelméréshez szükséges, a célnak megfelelő kvantitatív eszközök kifejlesztése. Ezért tehát a „vegyes” megközelítés, azaz a kvalitatív és a kvantitatív mérések együttes alkalmazása ajánlott.

Megjegyzés: Statisztikai adatok elemzését igénylő, összetett felmérések alkalmazása csak akkor ajánlott, ha megvan erre a helyi kapacitás, valamint ha viszonylag stabil a politikai helyzet.

Koordináció

A gyermek rezilienciáját elősegítő programok megtervezése és végrehajtása eltér az érintett lakosság érdekét szolgáló más humanitárius célú tevékenységektől, bár azokkal egyszerre valósul meg. Emiatt nagyon fontos, hogy a program során kapcsolatban álljon más programok irányítóival, és egyeztessen velük. A programvezetőnek ezt a tervezési fázistól fogva napi feladatnak kell tekintenie. „Vészhelyzetekben a segítségnyújtás koordinációja az egyik legfontosabb és az egyik legnagyobb kihívást jelentő feladat”⁶.

A koordináció a krízis minden fázisában alapvető fontosságú. Az IASC MHPSS irányelvei szerint a résztvevőknek koordinációs csoportot kell létrehozniuk a mentális egészségi és a pszichoszociális támogatás érdekében a katasztrófaelhárítás megkezdésekor. Az összehangolt munka különböző módokon csökkenti a gyermekeket érő negatív hatásokat:

- a segítők tanulnak egymástól, így megosztják a bevált gyakorlatokat,
- csökken a nem elég hatékony és nem megfelelő munkavégzés,
- kevesebb a párhuzamos feladatvégzés,
- feltárulnak a segítségnyújtás hiányosságai.

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program számára hosszú távon is előnyös a helyi koordinációs rendszerrel való együttműködés. A koordinációs rendszer működése hosszú távú, feladatai pedig összefogják a helyi közösségek, önkormányzatok és civil szervezetek érintett képviselőit. Az egészségügyi, oktatási, gyermekvédelmi és a szociális intézményeket általában szintén bevonják a programba. Lehetőség van az információk megosztására és az ügynökségek/intézmények/szervezetek közös terveinek kidolgozására. A gyermekek pszichoszociális jóllétének támogatása lehetővé teszi, hogy ezt a szempontot más szektorokba, valamint a nemzeti stratégiákba, tervekbe és programokba is beemeljék.

(Részlet az Inter-agency Standing Committee, Mental Health and Psychosocial Support 2007-es irányelveiből.)

Projektdokumentáció

A projektdokumentáció jelenti a feladatok alapját. Az eljárás a felmérések során összegyűjtött adatokon alapul; megnevezi a program általános célját és várt eredményeit.

Egyes esetekben már létezhet kész programdokumentum, például olyan helyeken, ahol már végeztek pszichoszociális segítségnyújtást, vagy ahol elhúzódó fegyveres konfliktusok zajlanak, illetve gyakoriak a természeti katasztrófák. A program célja a pszichoszociális segítségnyújtás három feladatán alapul: a képzettség és a készségek fejlesztése, az érzelmi jóllét és társas/társadalmi jóllét erősítése (további részletek a nyomon követéssel foglalkozó fejezetben olvashatók).

Így lehetővé válik a program pontosabb ellenőrzése és értékelése.

A projektdokumentumok általában az alábbiakat tartalmazzák:

Bemenetek: pénzüsszegek, személyzet, anyagok – ezek teszik lehetővé a feladatok végrehajtását.

Feladatok: a végrehajtás során elvégzett feladatok.

Kimenetek: azok a tervezett eredmények, amelyek a program kivitelezése során születnek meg, és jelzik, hogy jól halad-e a munka. A gyermekek rezilienciáját elősegítő programok esetében jellemző kimenetnek számít a képzett foglalkozásvezetők száma, a gyermekek

⁶ Inter-agency Standing Committee, Mental Health and Psychosocial Support Network: Guidelines in Emergency Settings, 8. o., 2007

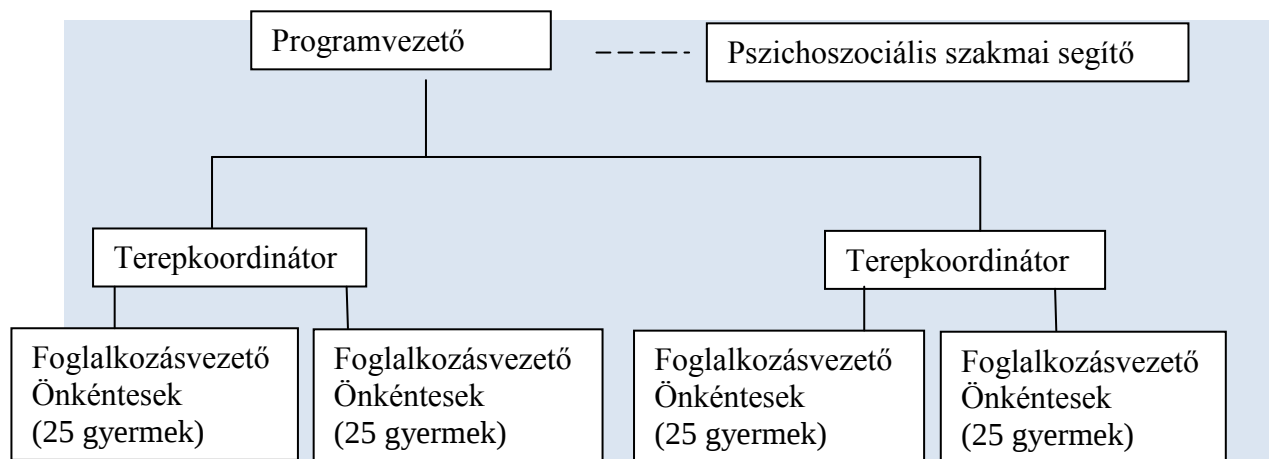
rezilienciáját elősegítő foglalkozások száma, a foglalkozásokon részt vevő gyermekek száma, illetve a szülőknek és gondviselőknek tartott megbeszélések száma.

Eredmények/azonnali célok: a haszonélvezők (gyermekek, szülők és gondviselők, foglalkozásvezetők, közösségek) életében a projekt során bekövetkezett változások. Néhány példa: javul a gyermekek iskolai teljesítménye; a gyermekek örömmel részt vesznek a szabadidős tevékenységekben (pl. sportolás, zene, tánc, színjátszás); javul a gyermekek egymással való kapcsolata; a szülők és gondviselők jobban megértik a gyermekek problémákra adott reakcióit; a foglalkozásvezetők, pszichoszociális segítségnyújtók szakértelme és tudása bővül, és újonnan megszerzett tudásukat hasznosítják is a gyermekeknek tartott foglalkozásokon.

A **célok** azok a tartós változások, amelyek a program eredményeként jelennek meg a gyermekek, a családok és a közösségek életében. A gyermekek rezilienciáját elősegítő programokban a végső cél mindig a gyermekek jóllétének javítása és védelmük biztosítása.

A program megvalósításához szükséges költségvetés kiszámításának egyszerű és praktikus módja a logikai keretmátrix használata. A költségvetésnek tartalmaznia kell a személyi költségeket – fizetések, pótlékok, ösztönzők –, az anyagok és felszerelések költségeit, a foglalkozások költségeit és a napidíjakat. Az alapfelmérés és a kiértékelés költségei igen magasak lehetnek, mivel a programot végrehajtó szervezet központjából érkező külsős felmérő csapat, illetve a külön erre a célra alkalmazott, kiértékeléssel foglalkozó vállalat költségei (repülőjegyek, napidíjak, bérek) is beletartozhatnak. Nyomtatási, fordítási és a grafikai tervekkel kapcsolatos díjak is felmerülhetnek.

A programban részt vevő munkatársak

A programvezető részletes (az elvárt szakképzettséget is tartalmazó) munkaköri leírást készít az egyes pozíciókban dolgozó munkatársak számára. Ha a programot egy olyan országban hajtják végre, ahol korlátozottak az emberi erőforrások, vagy kevés tapasztalattal rendelkeznek a pszichoszociális segítségnyújtás területén, egy tapasztalt külföldi munkatárs felvételére is szükség lehet a gyermekek rezilienciáját elősegítő program végrehajtásához. Pszichoszociális segítségnyújtó programok esetében mindig olyan személyt ajánlott felvenni, aki tisztában van a helyi kultúrával és szokásokkal.

Lásd 13. melléklet: A programvezető, a pszichoszociális szakmai segítő, a terepkoordinátorok és a foglalkozásvezetők munkaköri leírásának mintái

Lásd 14a és 14b melléklet: Szempontok a munkatársak kiválasztásához, illetve Magatartási kódex

A projekt munkatársainak és önkénteseinek képzése a következőkből áll:

- Képzés a pszichoszociális segítségnyújtás és védelem, különösen a gyermekekkel való munkavégzés terén. (Az irányelvek az eszközkészletben található „A gyermekek jóllétének fogalma” 1. füzetének 6. oldalán olvashatók.)
- Képzés a speciális támogatást (védelem, tanácsadás) igénylő gyermekek felismeréséről és az áldozatsegítési módszerek (egészségügyi szolgáltatók, védelmi mechanizmusok) működéséről
- Eligazítás a szervezet szabályzataival kapcsolatban.

Fontos szem előtt tartani, hogy a gyermekek rezilienciáját elősegítő programok célja a gyermekek jóllétének és biztonságának javítása. Ez azt jelenti, hogy a feladatok középpontjában mindig annak kell állnia, hogy a gyermekek megbirkózhassanak a problémáikkal, illetve hogy újabb módokat találjanak a gyermekvédelmi mechanizmusok fejlesztésére és tartós fenntartására.

Az áldozatok ellátása

Speciális szolgáltatásokat igénylő gyermekek többek között azok, akik:

- fizikai, szexuális vagy érzelmi bántalmazás és/vagy rossz bánásmód elszívódésének jelei láthatók,
- egyéni pszichoszociális segítségnyújtást vagy pszichológiai tanácsadást igényelnek,
- mentális zavartól szenvednek, és klinikai pszichológiai vagy pszichiátriai kezelésre van szükségük,
- testi gyengeség vagy betegség miatt orvosi ellátásra van szükségük,
- tanulási nehézségeik vannak, és hasznos lenne számukra, ha segítséget kapnának a tanuláshoz.

A szülőknek/gondviselőknél vagy a közösség más felnőtt tagjainak szintén szükségük lehet speciális tanácsadói szolgáltatásokra, például fizikai vagy mentális egészségügyi ellátásra. A program munkatársait ki kell képezni arra, hogyan és kinek jelezzék, ha az érintetteknek további segítségre van szükségük.

Programvezető

A programvezető feladata a gyermekek rezilienciáját elősegítő program megtervezése, kivitelezése, ellenőrzése és értékelése.

A programvezető feladatai a következők:

- gondoskodik a tervezett és kivitelezhető kapacitásnövelésről,
- felügyeli és támogatja a terepkoordinátorokat, foglalkozásvezetőket és önkénteseket,
- támogatja az áldozatsegítő rendszereket,
- hivatalos kapcsolattartóként működik a végrehajtó szervezet és a közösség, valamint a többi, a gyermekek jóllétéért és biztonságáért dolgozó érintett fél között.

Pszichoszociális szakmai segítő

Ha a programot egy olyan országban hajtják végre, ahol korlátozottak az emberi erőforrások, vagy kevés tapasztalattal rendelkeznek a pszichoszociális segítségnyújtás területén, egy tapasztalt külföldi munkatárs felvételére is szükség lehet a gyermekek rezilienciáját elősegítő program végrehajtásához. A pszichoszociális szakmai segítő program teljes ideje alatt jelen van.

Terepkoordinátorok

A terepkoordinátorok gyakran a programvezetők és foglalkozásvezetők legközelebbi segítői, és fontos szerepük van a program sikeres megvalósításában. Ideális esetben van tapasztalatuk a pszichoszociális segítségnyújtás területén.

A terepkoordinátorok feladatai a következők:

- összegyűjtik és feldolgozzák a foglalkozásokon szerzett adatokat, illetve folyamatosan hasznos információkkal látják el a programvezetőt, pl. a havi monitoringjelentések formájában,
- segítik a foglalkozásvezetőket a foglalkozások előtt és után; illetve – ha megkérik őket – a foglalkozásokon is jelen vannak,
- segítenek az áldozatsegítésben az iskolai nevelési tanácsadóknak vagy más áldozatsegítő rendszereknek (egészségügyi rendszerek, védelmi mechanizmusok), mivel tudják, kik azok a gyermekek, akik speciális támogatást igényelnek.

Ezenkívül az ő feladatuk a problémák felismerése és megoldása, valamint az ezekről készült jelentés megírása is a programvezetőnek, hogy a többi foglalkozáson megelőzze a kialakulásukat. A programvezető, a foglalkozásvezetők és a gyermekek között betöltött érzékeny közvetítői szerepükhöz kiváló kommunikációs képességre van szükségük, ezért körültekintően kell őket kiválasztani és képezni. A terepkoordinátorok részt vehetnek a közösségi feladatok előmozdításában.

Foglalkozásvezetők (facilitátorok)

A foglalkozásvezetők feladata a gyermekek foglalkozásainak és a szülőknek/gondviselőknek tartott megbeszélések megtervezése és levezetése. Az iskolákban tartott pszichoszociális foglalkozásokat általában a tanárok tervezik és valósítják meg önkéntesek vagy a támogató szervezet munkatársainak segítségével. Máskor a foglalkozásvezetők önkéntesek, ifjúság gondozók és más, gyermekekkel napi kapcsolatban álló személyek is lehetnek.

A foglalkozásvezető feladatai a következők:

- irányítja a gyermekeknek tartott foglalkozásokat és a szülőknek/gondviselőknek tartott megbeszéléseket,
- felismeri és elküldi a speciális szükségletű gyermekeket az iskolai nevelési tanácsadóhoz vagy más áldozatsegítőhöz (egészségügyi szolgáltatók, védelmi mechanizmusok).

A foglalkozásvezető az összekötő kapocs a szülők/gondviselők, valamint a gyermekek rezilienciáját elősegítő program között. Fontos, hogy a terepkoordinátorok és a programvezetők minden támogatást és figyelmet megadjanak a foglalkozásvezetőknek.

A tervezési folyamat összefoglalása

- Megtörtént a gyermekekkel kapcsolatos aggályos jelenségek felismerése és előre rangsorolása.
- Sor került a projektcélok egyértelmű megfogalmazására.
- Megtörtént a rendelkezésre álló erőforrások megnevezése és alkalmazása.
- A célcsoportok tagjai lelkesek és motiváltak.
- Sor került a különböző célcsoportok számára megfelelő feladatok összeállítására, ütemezésére, valamint a felelősök kinevezésére.
- A projekt menetrendje megfelel az aktuális környezetnek és helyzetnek.
- Megtörtént az áldozatsegítési módszerek felismertése és kidolgozása.

Önkéntesek

Az önkéntesek tanárok vagy a közösség olyan kezdeményező kedvű tagjai lehetnek, akiket foglalkoztat a gyermekek pszichoszociális jólléte. Mivel az önkéntesek szoros kapcsolatban állnak a közösséggel, tisztában vannak a közösségben zajló napi történésekkel és azzal, milyen a közösség általános viszonyulása a gyermekekhez. Az önkéntesek szintén a közösség tagjai, tehát valószínűleg őket is érintette a válság. Épp ezért fontos, hogy sokoldalú támogatásban részesüljenek:

- Nyújtson tanácsadást a válságban érintett önkénteseknek, akik lehet, hogy a válság során elvesztették családtagjaikat, és még gyászolják őket.
- Ügyeljen arra, hogy terhelje túl az önkénteseket – sokuk a katasztrófaelhárítás más területein is dolgozik.
- Ne felejtse el: az önkéntesek nem fizetett munkatársak. Fordítson figyelmet rájuk, mutassa ki elismerését és nagyrabecsülését irántuk, és tervezze meg a továbbképzésüket.

Második fázis: Végrehajtás

Kapacitásnövelés

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program eredményessége a benne dolgozó munkatársak **interperszonális és társas készségeitől**, valamint attól függ, hogy mennyire képesek lelkesíteni, pozitív élményekben részesíteni a gyermekeket. Ezért a napi munkában közvetlenül vagy közvetetten résztvevők (a projekt munkatársai: a terepkoordinátorok, foglalkozásvezetők, önkéntesek és a közösség tagjai) kapacitásának megnövelése a legfontosabb programelemek közé tartozik. A képzést a program elején kell megtartani. Ez legyen az egyik legelső teendő a program jóváhagyása és a pénzforrások átutalása után. A program folyamán szükség esetén rendszeresen lehet tartani a tanult anyagot ismétlő tréningeket. A képzéseket az illető célcsoport szükségletei, valamint a feladataik és szerepkörük által elvárt képességek és ismeretanyag alapján kell megtervezni.

A gyermekek jólléte iránti érzékenység elmélyítése

A gyermekek rezilienciáját elősegítő programokban „A gyermekek jóllétének fogalma” című füzet használható eligazításra és az érzékenység elmélyítésére. Olyanok számára íródott, akik feltételezhetően részt vesznek a programban: programvezetőknek, terepkoordinátoroknak, önkénteseknek, tanároknak, szülőknek/gondviselőknek. A kiadvány a közösség olyan tagjainak is érdekes lehet, akik részt vesznek a gyermekek életében, illetve hatással vannak rá (a közösségi tagjai és vezetői, civil vagy állami szervezetek képviselői).

A kiadvány bemutatja azokat a problémákat, amelyekkel a gyermekeknek manapság meg kell küzdeniük, valamint áttekinti a gyermekek krízishelyzetekre adott reakcióit. Bemutatja a pszichoszociális segítségnyújtás, a közösségi alapú megközelítések és a gyermekvédelem elképzeléseit, valamint felhívja a figyelmet a már meglévő gyermekvédelmi rendszerek megerősítésére és összehangolására.

A munkatársak képzése

A programvezető feladata annak biztosítása, hogy a programban dolgozó munkatársaknak mind legyen lehetőségük részt venni a számukra releváns képzéseken. A terepkoordinátorok és foglalkozásvezetők számára strukturált képzésekre van szükség, hogy képesek legyenek az alábbiakra:

- a gyermekeknek tartott foglalkozások, valamint a szülőknek és gondviselőknek tartott megbeszélések levezetése,
- a gyermekekkel, illetve a szülőkkel/gondviselőikkel folytatott kommunikáció javítása,
- **erőszakmentes osztálytermi konfliktuskezelés** alkalmazása, ami elősegíti a pozitív irányú változást, és a biztonságos tanulókörnyezet kialakulásának alapfeltétele,
- a gyermekvédelem fogalmának és fontosságának megértése, a speciális támogatást (védelem, nevelési tanácsadás) igénylő gyermekek felismerése, iskolai nevelési tanácsadókhoz vagy más áldozatsegítőkhöz (szervezetekhez) való továbbküldése.

Lásd 15. melléklet: Képzési mátrix

A félénk fiú díjat nyer

Sakirullah 14 éves, egy szvati iskola diákja. Mozgáskorlátozott, ezért – az osztálytársaival ellentétben – nem tud sétálni vagy futni. A pszichoszociális program kezdetekor észrevettem, hogy nem érdeklik az elvégzett feladatok. Beszéltem a tanárával, aki azt mondta, hogy az órákon sem szokott figyelni. Több figyelmet szenteltem neki, motiváltam, és őt tettem meg a csapata vezetőjének, a csapat többi tagját pedig arra kértem, hogy segítsenek neki. Ettől felelősségteljesebbé vált, és érdeklődni kezdett a feladatok és a tanulmányai iránt. Pár hónappal később szerveztünk egy **Íd-napi⁷ görögdinnyepartit**, ahol versíró versenyt tartottunk. Sakirullah írt egy verset, amit jelmezben olvasott fel az egész iskola előtt. A mű első díjat nyert! Óriási dolog, hogy ez a fiú ilyen bátor lett.

Sakirullah a saját történetét is elmesélte: „Egyszer úszni mentem az unokatestvéreimmel. Amikor épp készülődni kezdtünk, a hadsereg nehéztüzérsége löni kezdett. A barátaim mind elfutottak, és magamra hagytak. Megpróbáltam elmenekülni, de a beteg lábam miatt nagyon lassú voltam. Mindenfelé lőttek, én pedig csak sírtam és sírtam. Csak azután nyugodtam meg, hogy egy nagy szikla mögé bújtam. Amikor véget ért a lövöldözés, az ingem nélkül mentem haza. Az anyám sírt, és átölelt, de az apám nagyon dühös lett. Kiabált velem, megütött, és azt kérdezte, miért mentem oda. Sokáig nem tudtam elfelejteni, hogy mennyire féltem akkor, és egyfolytában az járt a fejemben. De most már nem félek, és örömmel járok iskolába és medreszébe⁸ is. Segítek apámnak otthon, és a carrom táblajátékban is ügyes vagyok. Az az álmom, hogy orvos legyek, és segíteni tudjak az embereken.

A Pakisztáni Vörös Félhold pszichoszociális programja, Szvat, Pakisztán. **Amdzsad Hilal programvezető és Ser Ahmad Sad önkéntes beszámolója.**

Foglalkozások

A foglalkozások – a gyermekeknek tartott, a problémáikra fókuszáló strukturált foglalkozássorozatok – alkotják a gyermekek rezilienciáját elősegítő program alapját. Céljuk, hogy segítsenek a gyermekeknek a problémáik kezelésében, és elérjék, hogy jobban megbirkózzanak velük. Azt is megtanítja, hogyan védjék meg magukat az erőszakkal és a bántalmazással szemben.

A foglalkozásvezető választhat, hogy az ebben az eszköztárban található négy foglalkozássorozat közül választ ki egyet, vagy inkább egyedi foglalkozássorozatot tervez, amihez ő maga választja ki a feladatokat az ajánlott listából. A foglalkozásokról és a feladatokról a „Foglalkozásvezetői kézikönyv 1.: Első lépések” című kézikönyvben olvasható bővebb instrukció és információ.

Lásd Foglalkozásvezetői kézikönyv 1–2.

Az állam bevonása

Amikor egy program egy állandósult válság vagy kiterjedt katasztrófa miatt sokáig elhúzódik, segíti a fenntarthatóságot, ha az államot is bevonják a pszichoszociális segítségnyújtásba.

A foglalkozásokat a szülők/gondviselők és/vagy a gyermekek döntése szerint a szülőknek/gondviselőknek tartott megbeszélések és a közösség bevonásával végzett feladatok egészíthetik ki. A gyermekek rezilienciáját elősegítő program során kiképzett foglalkozásvezetők feladata a gyermekek foglalkozásainak megtervezése és (a helyzetnek megfelelő) rendszeres megtartása. A foglalkozásokon ugyanaz a gyermekcsoport vegyen részt. Az ebben az eszköztárban szereplő feladatok tízéves vagy annál idősebb gyermekek számára készültek.

⁷ Iszlám ünnep, a ramadán utolsó estéje.

⁸ Iskola(rendszer) az iszlám világban.

A gyermekeknek szóló foglalkozások

A gyermekek foglalkozásain végzett feladatok segítenek a gyermekeknek, hogy:

- elláthassák rendes, hétköznapi feladataikat a krízishelyzet után vagy akár az alatt is,
- kevesebb stresszt éljenek át,
- testileg és lelkileg is erősek és egészségesek legyenek,
- felszabadultak és vidámak legyenek,
- jól érezzék magukat, és bízzanak a saját képességeikben,
- helyes és biztonságos döntéseket hozzanak,
- társaságban legyenek nyitottabbak,
- megbízzanak másokban, és szívesen osszák meg az érzéseiket másokkal,
- képesek legyenek segítséget kérni másoktól (a kortársaiktól és a felnőttektől is),
- jobban megbirkózzanak a mindennapok kihívásaival,
- erőszakmentesen oldják meg a problémáikat.

Közösségi feladatok

A program céljai között szerepel a **közösségi összetartozás**, az egység és a reziliencia megerősítése, illetve az együttműködés, ami lehetőséget biztosít a szülők/gondviselők, a közösség tagjai és a gyermekek számára ahhoz, hogy több időt tölthessenek együtt. A gyermekek foglalkozásai és a szülői/gondviselői foglalkozások mindenki számára lehetőséget biztosít arra, hogy megbirkózzon az előtte álló kihívásokkal. Így képesnek érezheti magát arra, hogy más közösségi elfoglaltságokban (nyári táborok, ifjúsági klubok, utcaszínházak, futballmérkőzések, faültetés, ismeretterjesztő rendezvények, a kortársak segítése) is részt vegyen.

A szülői-gondviselői értekezletekhez készült útmutató a Foglalkozásvezetői kézikönyv 1. kötetében található.

Szupervízió

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program során többféle szupervízióra van szükség; ezek mind az elszámoltathatósághoz/felelősségre vonhatósághoz kapcsolódnak. A programvezető és terepkoordinátor feladata a pszichoszociális csoportok szupervíziója, támogatása és bátorítása.

A feladatok szupervíziója magában foglalja a programvezető által végzett rendszeres adatgyűjtést és nyomon követést, így biztosítva a program megfelelő irányba történő haladását és az előzetesen szerződésbe foglalt feladatok végrehajtását. A rendelkezésre álló pénzügyi források folyamatos nyomon követése is ide tartozik. Az adományozóknak történő jelentéstétel során a feladatok és a költségek könyvelése is alapvető feladat. A pszichoszociális csoport és a szülők/gondviselők támogatásának ellenőrzése a programban dolgozók támogatásával és irányításával valósul meg. A résztvevők rendszeres visszajelzése és tapasztalatcseréje biztosítja, hogy a feladatok az aktuális helyzethez igazodjanak. A gyermekek pszichoszociális jóllétéért folyó munka komoly kihívást jelent, különösen akkor, ha a programban nehéz körülmények között élő gyermekek szerepelnek. A programvezetőnek ügyelnie kell a programban dolgozó felnőttek jóllétére, és szükség esetén, szupervízió formájában, támogatást kell nyújtania számukra.

Gondoskodás a munkatársakról és az önkéntesekről

A munkatársaknak és az önkénteseknek gyakran ugyanúgy támogatásra van szükségük, mint azoknak, akiken segítenek. A támogató környezet elengedhetetlen a stressz minimálisra

csökkentéséhez. Az olyan környezet, ahol a munkatársak és az önkéntesek nyíltan elmondhatják véleményüket, megoszthatják egymással tapasztalataikat, csökkenti a stresszt. Az olyan környezet, ahol bátran meg lehet nyilvánulni az érzelmi reakciókról és korlátokról, biztosítja az elvégzett munka magas minőségét és hatékonyságát, valamint a munkatársak és az önkéntesek jóllétét.

A programvezető szintén tehet a támogató környezet kialakításáért, ha a program stratégiájának és gyakorlatának részévé teszi a stresszoldást, pl. az alábbi módokon:

- munkaszerződésben szavatolja a munkatársak jóllétét és a **stresszoldást**,
- rendelkezésre áll, ha a munkatársak útmutatást vagy támogatást kérnek tőle,
- a nyíltságot és a tapasztalatok, érzések és gondolatok megosztását támogató szervezeti kultúrát alakít ki,
- rendszeres csoportos értekezletekkel és kötetlen beszélgetésekkel javítja a csapatszellemet,
- stresszoldó tréninget szervez,
- biztosítja, hogy a munkatársak rendszeresen kapjanak szabadnapot, és éves szabadságra mehessenek,
- diszkrét, tapintatos és titoktartó,
- **kortárssegítő rendszert** hoz létre.

Monitoring

A programvezetőknek a projekt minden egyes lépésével tisztában kell lenniük, hogy biztosítani tudják a megfelelő haladást. A monitoring az a folyamat, amely program tervezett be- és kimeneteit, illetve eredményeit vizsgálja, az eredményekre reagálva segíti a programban dolgozók munkáját, illetve ügyel az állandó minőségre.

A folyamatos, tervezett monitoring az alaptanulmányban meghatározott releváns indikátorok segítségével figyeli, hogy a program kivitelezése terv szerint zajlik-e. Ha a várt és a valós kimenet között, illetve a végrehajtás sebességében nagy az eltérés, akkor újra meg kell vizsgálni a program céljait és kimeneteit.

A rendszeres monitoring elengedhetetlen a gyermekek rezilienciáját elősegítő programok sikeréhez.

Ez a fejezet csak általánosságban mutatja be a monitoringfolyamatokat; nem tér ki a részletekre. A legtöbb szervezetnek megvan a saját egységes monitoring-, értékelési és indikátorokat alkalmazó keretrendszere. A programvezetőnek tisztában kell lennie az előírásokkal, és adatokat kell gyűjtenie a belső struktúráknak megfelelően. A programvezető és a csoport közösen is meghatározhatja azt, hogy miről gyűjtenek majd információt a foglalkozások végén. Készíthetnek egy monitoringra használt űrlapot, amelyet azután havonta kell elküldeniük a programvezetőnek. Ez segít a programvezetőnek a félidei jelentés és a végső kiértékelések elkészítésében.

Ami tetszett

A szomáliai Puntföldön a projektben részt vevő három településen 50 gyermek volt jelen az **Integrated Child Support Emergency** egyik projektje pszichoszociális részének rövid értékelésén. Az alábbi feladatok tetszettek nekik a legjobban:

Bosasóban: Kígyók, Találd meg a vezetőt, Csapatmunka, Egy vallásos ember eljátszása, Valami kék, Értékelés mosolygó arcokkal, Barátság

Garowében: Bevezető, Barátság, Béke, Értékelés mosolygó arcokkal

Gardóban: A gyermekjogok, mert megismertem az alapvető jogaimat. A Pozitív barátság című feladat szintén népszerű volt. Ebben egy jó barát arra bátorít, hogy jól, egy rossz barát pedig arra, hogy rosszul viselkedjek.

Save the Children Alapítvány

Indikátorok

Az előrehaladást minden szinten nyomon kell követni, hogy kiderüljön, mely területek sikeresek, és hol kell még fejlődni. Minden program esetében el kell dönteni, hogyan mérjük a sikerességet. Ehhez még a program indulásakor (azaz az alapfelméréskor) meg kell határozni az indikátorokat – hogy mit és hogyan kell majd mérni a kimenetelnél, a program végén. Lehetőség szerint a hatásokat is mérjük.

Folyamatközpontú monitoring

Ez az eljárás az előrehaladásra és a fejlődésre koncentrál, és az alábbiakra mutat rá:

- hogy a feladatok végrehajtása a terv szerint halad-e,
- hogy felmerültek-e megoldandó problémák, és ha igen, hogyan lehetne megoldani őket
- hogy adódtak-e lehetőségek a pszichoszociális válaszadás fejlesztésére,
- hogy az erőforrásokat a tervezettek szerint használják-e. Ha nem, a monitoring során általában kiderülnek az okok.

gyermeknek tartott tanácsadásokat.

Eredményorientált monitoring

A végrehajtott feladatok közvetlen hatásait méri, és feltárja, hogy:

- a populáció szükségleteit tekintve fontosak-e a jelenlegi és a jövőre tervezett feladatok, a válaszadási célkitűzések továbbra is életszerűek és relevánsak-e, vagy módosítani kell rajtuk,
- a célcsoportként számon tartott lakosságot vagy a külső környezetet illetően történt-e olyan változás, ami hatással lehet a tervezett feladatokra,
- szükség van-e új információra a fennálló helyzet jobb megértéséhez.

Lásd 16. melléklet: Indikátorok kidolgozása – „Tíz lépés egy eredményorientált monitorozási és értékelési rendszerhez”

A pszichoszociális segítségnyújtási programokban a helyzetnek és a helyi társadalmi normáknak megfelelő indikátorok a leghatékonyabbak. A gyermekek, a szülők/gondviselők és a közösség érintett tagjai ismerik fel a legkönnyebben azt, hogy ki érzi jól magát, és ki nem, és hogy a közösség jól működik-e. A gyermekeket aktívan be kell vonni az indikátorok kidolgozásába. Kutatóként van rájuk szükség – ellenőrizhetik a gyermekklubokat és a

Lásd 1e melléklet: A helyzet tisztázása, Gyermekjogi programtervezési útmutató

Lásd 7a melléklet: Kézikönyv a rövid etnográfiai interjúkészítéshez: Kérdések, problémák és ötletek megértése helyi nézőpontból

Lásd 7b melléklet: Felnőttekkel és gyermekekkel készített interjúk a gyermekek jóllétéről

Érdemes kidolgozni a készségek és ismeretek, valamint az érzelmi és társas/közösségi jóllét területeit mérő indikátorokat. Ezek a területek jól működő keretrendszert biztosítanak a program ellenőrzéséhez és annak vizsgálatához, hogy a gyermekek rezilienciáját elősegítő program

hogyan hat a gyermekek jóllétére a beavatkozást követően. Néhány példa a lehetséges indikátorokra:

Készségek és ismeretek

A konfliktuskezelés elsajátítása; a kortársak közötti jobb kommunikáció; helyes döntéshozatal; a problémákkal való megbirkózás kulturálisan elfogadott mechanizmusai; szakmai készségek; annak ismerete, hogy kitől lehet/kell tájékoztatást kérni.

Alapindikátorok: a megfelelő készség szintek fokmérői.

Érzelmi jóllét

Bizalom; a jövőbe vetett remény; önfegyelem; önbizalom; az aggodalom (pl. az éhségtől és betegségtől való félelem) hiánya.

Alapindikátorok: az érzelmi változások fokmérői.

Társas/közösségi jóllét: az interakcióra, mások segítésére, másokkal közös problémamegoldásra való képesség; a közösséghez való tartozás érzése; a kulturális tevékenységek és hagyományok folytatása, újraélesztése.

Alapindikátor: a közösségi működés fokmérői.

A három terület kimeneti, végső és a hatásszintre vonatkozó indikátoraira a 18. melléklet hoz példákat. Fontos megjegyezni, hogy a hatásszintre vonatkozó indikátorok mérése rendkívül nehéz, és erre általában értékeléssel foglalkozó külső szakértőket szoktak felkérni. Bizonyos helyzetekben az indikátorokat a program helyszínén nem lehet meghatározni, hanem el kell halasztani addig, amíg a lényeges pszichoszociális szükségletekre fény nem derül.

Lásd 17. melléklet: Monitoringra vonatkozó irányelvek

Lásd 18. melléklet: Példák a gyermekek rezilienciáját elősegítő programok indikátoraira

Jelentéskészítés

Az adományozók számára nagyon fontos, hogy tudják, a program rendben halad-e, illetve hogy mire fordítják az anyagi forrásokat. A programvezetőnek emiatt tudnia kell, hogy milyen jelentést vár tőle az adományozó, a programvezető saját szervezete és a többi érintett (pl. az állami és a helyi szervezetek).

Dokumentáció

A program során összegyűjtött óriási mennyiségű dokumentumanyagot biztonságos és áttekinthető nyilvántartási rendszerbe kell rendezni (nyomtatott és elektronikus formában is). Lehetséges, hogy az összegyűjtött adatokat szélesebb körben, pl. a pszichoszociális támogatási válaszadás kutatására is felhasználják majd (ez engedélyhez kötött).

Lásd 19. melléklet: Példa egy lehetséges nyilvántartási rendszerre

Kilépési stratégia

Bevált gyakorlattá válhat, ha a szervezetek létrehoznak egy, a programot követő, úgynevezett kilépési stratégiát.

A legtöbb szervezet általában meghatározott időtartamra kötelezi el magát a pszichoszociális beavatkozások támogatására. Nagyon fontos, hogy a kommunikáció kezdettől fogva egyértelmű és nyitott legyen, hogy minden érintett tisztában legyen a program időtartamával.

A kilépési stratégiát általában a program végrehajtásának felénél kezdik el megtervezni. A fontos megbeszéléseken minden érintett vegyen részt. Erre a célra fókuszcsoportos megbeszélések vagy más személyes részvételi formák alkalmasak. A gyermekek fontos szerepet játszhatnak a hosszútávon fenntartható és használható feladatok és megközelítések megtalálásában.

Egy teljes kivitelezés összefoglalása

- A foglalkozásvezetők, a terepkoordinátorok és a program többi munkatársa képzéseken vett részt.
- A gyermekek foglalkozásai párhuzamosan zajlottak a szülőknek és gondviselőknek tartott megbeszélésekkel.
- A program munkatársai rendszeresen végeztek szupervíziót.
- Egyértelmű kimeneti, végső, és hatásszintet jelző indikátorokkal rendelkező monitoring- és értékelési rendszereket fejlesztettek ki, amelyeket használtak is.
- Kidolgozták és végrehajtották a kilépési stratégiát.

Ha a gyermekek rezilienciáját elősegítő program pozitív hatással van a gyermekek jóllétére,

lehetséges, hogy a gyermekek, a szüleik/gondviselőik vagy a közösség más tagjai szívesen folytatják majd. Ilyenkor a kilépési stratégia azokat a feladatokat határozza meg, amelyek képessé teszik az átvevőket a teljes program végrehajtására. Más, a program támogatása iránt érdeklődő partnereket is kereshetnek, akik szívesen támogatnák a folytatást.

Az áldozatsegítési módszerek és a közösségi alapú gyermekvédelmi mechanizmusok megerősítése olyan kulcsfontosságú feladat, amely biztosítja, hogy a hosszabb távú változásokra védelmező, gyermekbarát környezetben kerüljön sor.

Harmadik fázis: Értékelés

Az értékelések azt mérik, hogy egy-egy beavatkozás mennyire ért célzt. Az értékelésekben azt tekintik át, hogy mi működött és mi nem, és feljegyeznek minden előre nem tervezett, nem szándékos (kedvező és kedvezőtlen) eredményt is. Az értékelés hosszán tartó, költséges feladat lehet, így már az első fázisban meg kell tervezni a végrehajtását és a szükséges költségvetést.

Gyermekek értékelő válaszai

Az alább idézett mondatok egy Haitin lezajlott, a gyermekek rezilienciáját elősegítő program értékelése során adott válaszok, amelyek egy gyermekek részvételével megrendezett fókuszcsoporthoz megbeszélésen hangzottak el:

- „A barátainkkal és másokkal való kapcsolataink megerősödtek a foglalkozás alatt...”
- „... már nem verekszünk a barátainkkal, szóval javultak a kapcsolataink, és tiszteljük a többi embert.”
- „A foglalkozások alatt új játékokat tanultunk, amiket a barátainkkal játszhatunk... megtanultunk becsületesen játszani egymás ellen...”
- „Az interperszonális kapcsolataink sokat változtak, és a foglalkozások alatt megtanultuk, mit jelent a csapatmunka...”
- „...már nem bántjuk egymást, és nem viselkedünk lenézően egymással...”

Save the Children Alapítvány

A **félidei értékelés** felméri, hogy a végrehajtás a program félidejéhez érkezve a tervezettek szerint halad-e, van-e előrehaladás, továbbra is fontos-e a program, és kell-e változtatni valamin.

A **végso értékelés** azt vizsgálja, hogy a gyermekek rezilienciáját elősegítő program elérte-e a célját, és kiemeli a folyamat tanulságait. Az értékelés során összehasonlítják a kiindulási és az aktuális adatokat, hogy láthatóvá váljanak a program során bekövetkezett változások.

Az értékelési jelentés általában arra is kitér, hogy szükséges-e tovább foglalkozni a célcsoporttal, és ha igen, hogyan kell megtervezni annak módját. Mivel ezek a jelentések egy tényeken alapuló pszichoszociális program részét alkotják, szélesebb körben, pl. iránymutatásként is alkalmazhatók más helyzetben vagy feltételekkel működő programoknál.

Az **eredményértékelés** az egyének, családjuk és közösségük életében a program során bekövetkezett változásokat méri. Az ilyen típusú értékelések mind a tervezett válaszadás kimeneteire (végrehajtására), mind az eredményeire (azonnali célok elérésére) tekintettel vannak, és a következő kérdés segítségével azt mérik, hogy milyen mértékben teljesültek a válaszadás/feladatok közvetlen és általános céljai: „bekövetkezett-e az általunk elérni kívánt változás?” A gyermekek rezilienciáját elősegítő programban az eredményértékelés azt vizsgálja, hogy javult-e a gyermekek pszichoszociális jólléte, életminősége és biztonsága, és ha igen, hogyan.

A **hatásértékelés** az egyének, családjuk és közösségük életében a beavatkozás által eredményezett tartós változással foglalkozik. Ahhoz, hogy a hatás mérhető legyen, szükség van az alaptanulmányban kidolgozott indikátorokra, hogy összehasonlíthassák őket a beavatkozás utáni eredményekkel.

A hatásértékelést általában független külső tanácsadók vagy értékelő szakemberek végzik. Ez költséges lehet, így nem mindig alkalmazható. A felmérés, mérés és a hatásvizsgálat túlmehet

a beavatkozás hatáskörén és kapacitásán, mivel szükségessé teheti a gyermekek utánkövetését a program lezárása után. A lehetséges hatások közé tartozik a gyermekek nagyobb önbizalma, vidámsága és biztonságérzete, illetve a családok pozitív reakciói a stresszhelyzetekre (coping).

Lásd 9. melléklet: Ügynökségek közötti útmutató a humanitárius válságok alatti pszichoszociális programok értékeléséhez

Az értékelés során felmerülő kérdések

- **Relevancia:** A válaszadás megfelel-e a fennálló pszichoszociális szükségleteknek és erőforrásoknak?
- **Hatásfok:** A pszichoszociális válaszadási feladatokat sikeresen, a tervezett időkereten belül és a legkisebb költséggel hajtják-e végre? A többi lehetséges megoldással összehasonlítva a leghatékonyabban hajtották-e végre a válaszadást?
- **Hatás:** Mi változott meg a végrehajtott feladatok eredményeként?
- **Hatékonyaság:** Sikerült-e elérni a tervezett célokat?
- **Fenntarthatóság:** A programot végrehajtó szervezet kilépése után is megmaradt-e, illetve meg fog-e maradni a feladatok által eredményezett pozitív változás?
- **Védelem:** Hozzájárul-e a projekt a gyermekek védelméhez a támogató környezet erősítése révén?
- **Koherencia:** Végig az irányadó szabályoknak és megközelítéseknek megfelelően folyt-e a munka?
- **Lefedettségi:** Minden célba vett földrajzi területen lezajlott-e a program?
- **Koordináció:** Megfelelő volt-e a szervezetek közötti együttműködés a közös cél: a gyermekek pszichoszociális jólléte és védelme érdekében?

A kérdések az alábbi OECD-kiadványból származnak: Development Assistance Committee (DAC), Principles for the Evaluation of Development Assistance (OECD, 1991).

Az értékelések legfontosabb alapelvei:

Az értékelési folyamat **pártatlansága és függetlensége** a programtervezés és a kivitelezés során.

Az értékelés **hitelességének biztosítása** megfelelő képzettségű és független tanácsadók alkalmazásával és a folyamat átláthatóságával, illetve az eredmények széles körben történő terjesztésével együtt.

A támogatói szempontok figyelembe vétele, **bevonása** a különböző szempontok biztosítása érdekében.

Az értékelés eredményeinek és javaslatainak **hasznosítása** azáltal, hogy az érdekelt felekkel és az érintett közösségekkel időben ismertetik a releváns, pontos és tömör információkat.

Összefoglaló a befejezett értékelésekről

- Meghatározzák az értékelések során használt indikátorokat.
- Elkészül a félidei jelentés.
- Elkészül a végleges jelentés.

Mintha mások példaképe lennék

„Eleinte nehezemre esett mások előtt felállni és beszélni. Szégyelltem magam. Mostanra olyan elégedett vagyok magammal, hogy néha úgy érzem, mintha mások példaképe lennék.”

Egy, a Save the Children Alapítvány Haitin végzett gyermekek rezilienciáját elősegítő programban részt vett gyermek

Szójegyzék

Demográfiai adat

Információ egy népesség jellemzőiről, pl. a korosztályok, nemek és etnikumok arányáról.

Érintett

Olyan személy, csoport, szervezet vagy rendszer, amely hatással lehet egy adott szervezet működésére, vagy akikre hatással lehet az adott szervezet működése.

Stresszoldás

Olyan módszerek együttese, amelyek azt célozzák, hogy személyes, csapat-, és szervezeti szinten is csökkenjen a stresszes környezetben végzett munka negatív hatása.

Gyermekbarát helyek

A gyermekbarát helyek célja, hogy támogassa a gyermekek és fiatalok rezilienciáját és jóllétét olyan, a közösség által szervezett, strukturált feladatok révén, amelyek biztonságos, gyermekbarát és ösztönző környezetben zajlanak. Ezenkívül célja az, hogy mobilizálja a közösséget minden, így például a súlyosan sérülékeny gyermekek biztonságának és jóllétének javítása érdekében; hogy lehetőségeket adjanak a gyermekeknek arra, hogy játszhasanak, megszerezzék a számukra fontos képességeket, illetve társadalmi támogatásban részesüljenek; valamint hogy minden gyermek számára interszektorális támogatást nyújtsanak a jogaik megismeréséhez.

(Inter-Agency Network on Education in Emergencies, Global Education Cluster, Child Protection Cluster, Inter-Agency Standing Committee, *Principles for Child Friendly Spaces in Emergencies*, 2011).

Gyermekevédelem

A gyermekevédelem körébe tartoznak a „gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának, kihasználásának megelőzésére szolgáló intézkedések és struktúrák”.

(Save the Children Alapítvány, *Child Protection in Emergencies: Priorities, Principles and Practices*, 2007).

Interperszonális és társas készségek

Azok a készségek, amelyekre a különféle társas szituációkban és környezetben való sikeres és megfelelő megnyilvánulásokhoz van szükség.

Áldozatsegítési módszerek

A speciális támogatást vagy szolgáltatást igénylő gyermekek megsegítésére rendelkezésre álló személyek vagy intézmények.

Kortárssegítő rendszer

Olyan mechanizmus, amely biztosítja, hogy mindenki kapcsolatban álljon valaki mással, akit bátorítani tud a közös munka- vagy élettapasztalata alapján.

Közösségi összetartás

A közös látásmód és az összetartozás érzése, amelyet mindenki a sajátjának tekint.

Kulcsinformátor

Olyan személy, aki a szervezetében vagy a közösségben betöltött szerepe vagy a tapasztalata miatt fontos ismeretekkel vagy átfogó és mélyreható betekintéssel rendelkezik a program témáját illetően (pl. az iskolaigazgató a gyermekek tanulási szükségleteiről vagy a rendőr a gyermekekkel kapcsolatos jogokról).

Metaelemzés

Olyan áttekintés, amely több tanulmány eredményeit vizsgálva és áttekintve, összefoglaló jelleggel próbál fontos trendeket meghatározni.

Osztálytermi konfliktusok erőszakmentes megoldása

A dakari keretmegállapodás szerint az oktatásnak „úgy kell zajlania, hogy elősegítse a kölcsönös megértést, békét és toleranciát, ami segít az erőszak és a konfliktusok megelőzésében”. Ahhoz, hogy ezt a célt elérjék, a tanároknak segítségre van szükségük a tanulók pozitív irányításához, a tantermek berendezéséhez. Ez azt jelenti, hogy biztosítaniuk kell, hogy a tanulási környezet elősegítse a kölcsönös megértést, békét és toleranciát, ami segít az erőszak és a konfliktusok megelőzésében. Az ilyen környezet alapja a pozitív megerősítés, valamint a pozitív fegyelmezés szilárd rendszere. A testi fenyegetést, a szóbeli bántalmazást, a megalázást és a megfélemlítést az osztálytermi konfliktusok erőszakmentes megoldásának kell felváltania⁹.

Pszichoszociális szükségletek

Egy ember pszichológiai és társas/közösségi dimenziói, illetve ezek kölcsönhatásai. A pszichológiai dimenziókba a belső, érzelmi és gondolkodási folyamatok, érzelmek és reakciók, a társas/közösségi dimenziókba pedig a kapcsolatok, a családi és a közösségi hálózatok, a társadalmi értékek és kulturális szokások tartoznak.

Reziliencia

A nehéz és kihívásokkal járó eseményekre és tapasztalatokra adott pozitív reakció, alkalmazkodás, a nehezen feldolgozható események utáni „visszapattanás” képessége; az, hogy a kellemetlen élményeket is pozitívan dolgozzuk fel.

Szándéknyilatkozat

Két (vagy több) szervezet javasolt együttműködésekor a közös elvárásokat rögzítő megállapodás.

Védő mechanizmusok

Többféle, széles skálán mozgó – jogi, társadalmi és kulturális – tényező, amelyek megvédik a gyermekeket az ártalmaktól, a bántalmazástól és a kizsákmányolástól.

⁹ Inter-Agency Network for Education in Emergencies, *Minimum Standards for Education– Preparedness, Response and Recovery*, 66. o., 2010.

Mellékletek

A melléklet sorszáma¹⁰

1a–1i Az alapelvek és irányvonalak teljes szövege

1e A helyzet tisztázása, Gyermekjogi programtervezési útmutató

2 Minta a gyermekek rezilienciáját elősegítő pszichoszociális segítségnyújtási program lépésenként történő megtervezéséhez

3 A program végrehajtásának előfeltételei

4a A szülőkkel és gondviselőkkel folytatott megbeszélések

4b A részvételhez szükséges beleegyező nyilatkozat

5a A gyors felmérés kérdései

5b Mintaútmutató a részletes felméréshez

6 A fókuszcsoporthoz megbeszélések során feltett kérdések

7a Kézikönyv a rövid etnográfiai interjúkészítéshez: Kérdések, problémák és ötletek megértése helyi nézőpontból

7b Gyermekek kompetenciáit mérő interjúk felnőttekkel és gyermekekkel

8 A fókuszcsoporthoz megbeszélések irányelvei

9 Útmutató a humanitárius válságok alatti pszichoszociális programok értékeléséhez

10 ECHO-projektdokumentum

11 Példák lehetséges költségvetésekre

12 Beszerzési listák

13 A munkatársak munkaköri leírásának mintái (programvezető, pszichoszociális szakértő, terepkoordinátor, foglalkozásvezető)

14a Szempontok a munkatársak kiválasztásához

14b Magatartási kódex

15 Képzési mátrix

16 Indikátorok kidolgozása

17 Monitoring-irányelvek terepkoordinátorok számára

18 Példák a gyermekek rezilienciáját elősegítő programok indikátoraira

19 Példa egy lehetséges nyilvántartási rendszerre a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban

¹⁰ Jelen kiadványban csak a félkövérrel szedett mellékletek olvashatóak magyar nyelven!

Hogyan segíthetünk a válságban lévő gyermekeknek?

Ez a könyv egy olyan eszköztár része, amely útmutatást ad a gyermekek rezilienciáját elősegítő program megtervezéséhez és végrehajtásához. Az itt leírt feladatok célja, hogy növeljék a gyermekek erejét és rezilienciáját, hogy hatékonyan tudjanak megbirkózni a nehéz élethelyzetekkel. Az anyag különleges figyelmet szentel a fegyveres konfliktusok, a természeti katasztrófák, a bántalmazás és a kizsákmányolás hatásainak, illetve az olyan közösségekben élőknek, ahol sok a HIV-fertőzött.

A teljes csomag egy, a gyermekek jóllétét ismertető füzetből, egy programvezetőknek szóló kézikönyvből, két, a gyermekek számára iskolán belül vagy kívül tartandó strukturált foglalkozásokról szóló kézikönyvből és egy, a szülői-gondviselői értekezletek megtartásáról szóló útmutatóból áll. A négy könyv és a kiegészítő anyagok online elérhetők.

Nincs feltétlenül szükség mind a négy könyvre ahhoz, hogy élvezetes foglalkozásokat szervezhessünk a gyermekeknek. A legtöbb anyag önmagában is használható, de az egészet együtt alkalmazva pontos képet kapunk arról, hogyan lehet megvalósítani a gyermekek rezilienciáját elősegítő programot.

Mellékletek

2. Melléklet *Minta a gyermekek rezilienciáját elősegítő pszichoszociális segítségnyújtási program lépésként történő megtervezéséhez*

0. szakasz Előzetes tervezés			
Értékelés: Előkészítés	Előzetes felmérés	A közösség tagjai/érdekeltek és a végrehajtó szervezet	Az előzetes felmérés eldönti, hogy szükség van-e pszichoszociális beavatkozásra, és teljesülnek-e az ehhez szükséges előfeltételek
SWOT-elemzés	SWOT-elemzés elvégzése, amely feltárja a gyermekek rezilienciáját elősegítő program végrehajtásának lehetőségeit	A közösség tagjai/érdekeltek és a végrehajtó szervezet	A gyermekek rezilienciáját elősegítő programnak az érintett közösségben való végrehajtásához kapcsolódó hibák, pozitívumok, lehetőségek és veszélyek meghatározása
Szándéknyilatkozat	Az oktatási minisztériummal vagy más illetékes minisztériummal, illetve kormányzati testülettel közös, megfelelő szándéknyilatkozat kidolgozásának kezdete	Minisztérium vagy más kormányzati testület, és a végrehajtó szervezet	A szándéknyilatkozatról való tárgyalások megkezdődnek és folyamatban vannak
1. szakasz Tervezés			
Értékelés: Részletes	Kvalitatív és kvantitatív adatok gyűjtése a gyermekeket érő kihívásokról és a beavatkozás lehetőségeinek felderítésére	A közösség tagjai/érdekeltek (gyermekek, szülők/gondviselők, tanárok, foglalkozásvezetők, mások) és a végrehajtó szervezet	A részletes felmérés szolgáltatja a segítségnyújtás megtervezésének és végrehajtásának irányításához szükséges adatokat

A célcsoport meghatározása	Az esetlegesen igénybe vehető iskolai vagy iskolán kívüli helyek (pl. családsegítő központok, ifjúsági klubok, nevelőotthonok stb.), a programba meghívható gyermekcsoportok meghatározása a gyermekek számát és életkorát részletezve (10–18 év)	Konzultáljon a végrehajtó szervezet illetékes csoportjaival, különösen az oktatással és védelemmel foglalkozó szervezetekkel. Az oktatásért felelős minisztérium illetékes munkatársaival, iskolaigazgatókkal, tanárokkal és más foglalkozásvezetőkkel, valamint a területen élő, gyermekekkel foglalkozó egyéb szervezetekkel/csoportokkal is vegye fel a kapcsolatot, pl. összesítsék a védelem és oktatás témájában szerzett ismereteiket	Sor kerül a megfelelő iskolai helyek és iskolán kívüli helyszínek meghatározására; adatok érkeznek a részt vevő gyermekek számáról és a korcsoportokról
A projekt és a költségvetés megtervezése	A projekt megtervezése a felmérés összegzése és a meghatározott célcsoportok alapján. A költségvetés megtervezése az elérhető erőforrások és a szükséges tevékenységek figyelembevételével	A végrehajtó szervezet és az érdekeltek	Projektterv/projektdokumentum, költségvetés
Helybéli munkatársak alkalmazása	A terepkoordinatorok és oktatók alkalmazása a foglalkozásvezetők felkészítésére, amennyiben szükséges (kezdetben az oktatók lehetnek a végrehajtó szervezet munkatársai is)	A végrehajtó szervezet humánpolitikai csoportja	XX számú terepkoordinator alkalmazása
A tehetséges és elkötelezett foglalkozásvezetők elérhetőségének biztosítása	Az iskola vezetésével, tanárokkal és/vagy a közösség más csoportjaival és foglalkozásvezetőkkel tartott megbeszélések és a velük kötött megállapodások	A végrehajtó szervezet és a foglalkozásvezetők	Aláírt megállapodások

Indikátorok kifejlesztése/kiindulási adatok	A végrehajtó szervezet helyszínen tevékenykedő alkalmazottai számára tartott képzés az indikátorok kidolgozásáról (pl. jólléti tevékenység), adatgyűjtésről, adatelemzésről és az alaptanulmány megírásáról	A végrehajtó szervezet, a helyszínen tartózkodó alkalmazottak, a célcsoport (a kedvezményezettek: gyermekek, szülők/gondviselők, foglalkozásvezetők/tanárok)	A későbbi ellenőrzési és értékelési célokra kidolgozott indikátorok. Az alapfelmérés az indikátorok első mérőszámaival, amelyek hasznosak annak eldöntésében, hogy mely tevékenységeket végezzék el a gyermekekkel
Az ellenőrző és értékelő eszközök kifejlesztése	Az indikátorokon és a programterven alapuló ellenőrző és értékelő eszközök kifejlesztése	A végrehajtó szervezet és a programvezetők	Az ellenőrző és értékelő eszközök használatra készek
Az anyagok, pl. a foglalkozások helyi környezethez és kultúrához igazítása	Annak ellenőrzése, hogy a tevékenységek illeszkednek-e a közösség kultúrájához és összhangban vannak az alapkutatás eredményeivel	A végrehajtó szervezet, helyi munkatársak	A végrehajtáshoz szükséges véglegesített anyag
Az anyag lefordítása	Az anyag, pl. a véglegesített foglalkozások lefordítása	A végrehajtó szervezet, helyi munkatársak	A végrehajtáshoz szükséges véglegesített és lefordított anyag
Eszközbeszerzés	A foglalkozásokhoz szükséges anyagok és eszközök meghatározása és beszerzése	A végrehajtó szervezet ügyintézői, a programvezető, terepkoordinátorok	Az anyagok beszerzése megtörtént (elérhető)

A szándéknyilatkozat és a többi szükséges nyilatkozat véglegesítése	A szándéknyilatkozat véglegesítése az illetékes csoportok között, a már létező, iskolákkal/közösségi csoportokkal kötött megállapodások összegyűjtése, az összesmegállapodástervezet véglegesítése (pl. hogy fognak-e ösztönzőket nyújtani)	A végrehajtó szervezet, az oktatási minisztérium, további esetleg illetékes minisztériumok, iskolák és/vagy iskolán kívüli csoportok	A szándéknyilatkozat, amely tartalmazza: a pszichoszociális képzés részleteit és a bevezetendő tevékenységeket; egyértelmű megállapodásokat a foglalkozásvezető szerepéről és kötelezettségeiről; a munkában közvetlenül részt vevő vezető személyeket, a terepkoordinátorok szerepét; az áldozatsegítő rendszerekben felkereshető személyek és szervezetek elérhetőségeit
A szülői/gondviselői közösségek felkutatása (azonosítása) vagy megalapítása	Olyan szülői/gondviselői közösségek felkutatása vagy megalapítása, amelyek a foglalkozásvezető és a szülők/gondviselők közötti kommunikáció központjául szolgálnak	A végrehajtó szervezet, iskolák/közösségi csoportok, szülők/gondviselők	Olyan szülői/gondviselői közösségek felkutatása vagy megalapítása, amelyek a foglalkozásvezető és a szülők/gondviselők közötti kommunikáció központjául szolgálnak
Eligazítások az iskolákban és/vagy a közösségekben	Eligazítás az érdekeltekkel. A beleegyező nyilatkozatok bekérése a szülőktől/gondviselőktől arról, hogy engedélyezik-e a gyermekek részvételét a foglalkozásokon	Helyi munkatársak/terepkoordinátorok, tanárok, foglalkozásvezetők, szülők/gondviselők, iskolaigazgatók, önkéntesek vagy más felnőttek, akik bekapcsolódhatnak az adott közösségben élő gyermekek jóllétének megteremtésében	A gyermekek életében jelen lévő és a pszichoszociális segítségnyújtási programba bekapcsolódó felnőttek megismerkednek a programmal. XX eligazítást tartanak. A szülők és gondviselők aláírták a beleegyező nyilatkozatokat
Az áldozatsegítési módszerek és a gyermekvédelmi rendszerek jóváhagyása	A megfelelő áldozatsegítési módszerek, rendszerek és a többi gyermekvédelmi rendszerhez történő kapcsolódási/támogatási pontok meghatározása	A végrehajtó szervezet és a terepkoordinátorok	Az áldozatsegítési módszerek és rendszerek egyértelműek és könnyen követhetőek. A védelmi rendszerhez való esetleges kapcsolódási pontok a program részét képezik

2. szakasz			
Az oktatók képzésére szolgáló részletes program kidolgozása	A képzési igények meghatározása az érdekeltekkel folytatott konzultációk során	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	Az adaptált képzési anyagok véglegesítése a felismert problémáknak és a kapacitásnak megfelelően
Az oktatók képzése	XX számú, az oktatók számára tartott képzés	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	XX számú képzett oktató
A foglalkozásvezetők és a terepkoordinátorok részletes képzési programjának kidolgozása	Az alapfelmérés és az érintettekkel tartott konzultációk segítségével határozza meg a szükséges képzési tevékenységeket	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, munkacsoportok vezető tanárai, tanárok/foglalkozásvezetők a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	Az adaptált képzési anyagok véglegesítése a felismert problémáknak megfelelően
A foglalkozásvezetők és terepkoordinátorok képzése	A foglalkozásvezetőknek és a terepkoordinátoroknak tartott XX számú képzés (a vezető oktatók tartják)	A végrehajtó szervezet, foglalkozásvezetők, terepkoordinátorok, más érdekeltek	XX számú képzett foglalkozásvezető és terepkoordinátor
A gyermekeknek szóló foglalkozások megtartása az iskolákban és/vagy a közösségekben	A gyermekeknek szóló előzetesen megtervezett foglalkozások lefolytatása az alapfelmérésnek megfelelő módon	Gyermekek, szülők/gondviselők, foglalkozásvezetők, terepkoordinátorok, programvezető	XX számú gyermek részvétele az előzetesen megtervezett foglalkozásokon
Közösségi feladatok	A gyermekek által meghatározott és irányított feladatok	A közösség tagjai és a gyermekek	A gyermekek életének és a közösség jóllétének javítását szolgáló feladatok megvalósítása
A foglalkozásvezetők továbbképzése	A foglalkozásvezetők igény szerinti továbbképzése	A végrehajtó szervezet/a foglalkozásvezetők	XX számú képzett foglalkozásvezető
Folyamatos monitoring, szupervízió és értékelés	Folyamatos monitoring, szupervízió és értékelés	A végrehajtó szervezet, terepkoordinátorok, foglalkozásvezetők, gyermekek	Segítségnyújtás a terepkoordinátoroknak és foglalkozásvezetőknek. Ellenőrzési jelentések elkészítése és biztonságos helyen való tárolása

Szülői/gondviselői értekezletek megtartása	Előzetesen megtervezett értekezletek megtartása a szülőkkel/gondviselőikkel	Szülők és gondviselők, foglalkozásvezetők, terepkoordinátorok, programvezetők	A szülőkkel és gondviselőkkel folytatott XX számú megbeszélés
A szülői munkaközösségi értekezletek üléseinek megtartása	A szülői munkaközösségi értekezletek megtartása rendszeres időközönként (ezt úgy kell időzíteni, hogy ne essen egybe a fenti megbeszélésekkel)	A szülői munkaközösség tagjai	A szülőkkel és gondviselőkkel folytatott XX számú megbeszélés
Fórumok, megbeszélések a foglalkozásvezetőkkel tapasztalatcsere céljából	A foglalkozásvezetőkkel rendszeres időközönként tartott megbeszélések	Foglalkozásvezetők, terepkoordinátorok, programvezetők	A foglalkozásvezetők rendszeres megbeszélései
A kilépési stratégia megtervezésének kezdete	Megbeszélések kezdeményezése a kilépési stratégiáról	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, munkacsoportok vezető tanárai, tanárok/foglalkozásvezetők a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	A végrehajtó szervezet programból való kilépését célzó lépések megtervezésének kezdete
3. szakasz			
Félideő értékelés	A tervezett végrehajtási időszak félideő értékelésének elvégzése annak felmérése érdekében, hogy a segítségnyújtás eléri-e céljait	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, munkacsoportok vezető tanárai, tanárok/foglalkozásvezetők a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	Félideő értékelési jelentés, amely tartalmazza az adaptáláshoz kapcsolódó vagy a program végrehajtásának javítására irányuló javaslatokat

A program végső kiértékelése	A tervezett végrehajtási időszak végső kiértékelésének elvégzése annak felmérése érdekében, hogy a segítségnyújtás eléri-e céljait	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, munkacsoportok vezető tanárai, tanárok/foglalkozásvezetők a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	Végső kiértékelési jelentés, amely tartalmazza a hasonló programok jövőbeli végrehajtására irányuló javaslatokat
Kilépés a programból	A program fokozatos átadása azoknak az érdekelteknek, akik olyan pozícióban vannak/érdeklődnek a program folytatása iránt VAGY kilépés a programból, ha befejeződött	A végrehajtó szervezet, az illetékes minisztérium képviselői, munkacsoportok vezető tanárai, tanárok/foglalkozásvezetők a végrehajtó szervezet ágazati vezetői, a terepkoordinátorok, egyéb illetékes partnerek	A program vagy véget ér, vagy más érintettek folytatják

! A kapcsolódó területeken végzett képzések kiegészíthetik a pszichoszociális programhoz hasonló programokat, és bővíthetik a gyermekeket védő környezetet. Különösen hasznosak lehetnek az alábbiak:

- a katasztrófák kockázatának csökkentése;
- gyorsított tanulási programok;
- pszichológiai elsősegélynyújtó tanfolyam.

Amikor csak lehet, a gyermekek rezilienciáját elősegítő programot kombinálják más programokkal és gyermekvédelmi rendszerekkel.

4.a. melléklet A szülőkkkel és gondviselőkkkel folytatott megbeszélések

A szülőkkkel vagy a gondviselőkkkel folytatott megbeszélések lehetőséget nyújtanak a program- és a foglalkozásvezetőknek arra, hogy a gyermekek rezilienciáját elősegítő program sarkalatos pontjain találkozassanak a szülőkkkel vagy a gondviselőkkkel.

! *Megjegyzés: az egyes megbeszélésekhez kapcsolódó jegyzetek a „Foglalkozásvezetői kézikönyv, 1. kötet: Első lépések” című kiadvány „Útmutató a szülőkkkel és gondviselőkkkel folytatott megbeszélésekhez” című részében található.*

Megbeszélés		Feladatok	A megbeszélések időzítése
1.	A program bemutatása	- Tájékoztatás a program céljairól, a tervezett feladatokról, valamint a foglalkozások helyszínéről és időpontjáról - Beleegyezés kérése ahhoz, hogy a gyermekek részt vehessenek a foglalkozásokon - A beleegyező nyilatkozatok kitöltése, aláírása	A foglalkozások előtt
2A.	Pszichoszociális jóllét; a gyermekek jogai és kötelességei VAGY	- Beszélgetés a gyermekek jóllétéről, jogairól és kötelességeiről - Tájékoztatás a 4A és 5A foglalkozásokról	A 4A és 5A foglalkozás előtt
2B.	Pszichoszociális jóllét; a gyermekeknek számára szükséges dolgok ahhoz, hogy erősek és egészségesek legyenek	- Beszélgetés a gyermekek szükségleteiről - Tájékoztatás a 4B és 5B foglalkozásokról	A 4B és 5B foglalkozás előtt
3.	A gyermekek reakciói és érzelmei	Beszélgetés a gyermekek problémáiról és arról, hogy a szülők vagy a gondviselők hogyan tudnak nekik segíteni	Az 5. foglalkozás után
4.	A gyermekek megóvása a bántalmazástól	Annak hangsúlyozása, hogy mi a szülők és a gondviselők szerepe abban, hogy megvédjék a gyermekeket a veszélyektől, és biztonságos környezetet teremtsenek otthon és a közösségben egyaránt	A foglalkozássorozat vége előtt

5.a. melléklet A gyors felmérés kérdései

A közösség és a

oktatás

Általában hogyan szokott megbirkózni a közösség a válság- és katasztrófahelyzetekkel?
Kik azok a felnőttek a közösségben, akik támogatják a gyermekeket?
Hány olyan háztartás van, amelyet egyedülálló szülő vezet?
Hány olyan háztartás van, amelyet gyermek vezet?
Milyen társadalmi csoportok vannak a közösségben, mely családok vonhatóak be (határozza meg a védelmet nyújtó és nem nyújtó csoportokat)?
Vannak-e jelentős különbségek a fiúk és a lányok között?
Mit várnak el a családok a fiúktól és mit a lányoktól?
Ki dönti el, hogyan neveljék és fegyelmezzék a gyermekeket?
Milyen az iskolalátogatási arány?
Ha a gyermekek nem járnak iskolába, miért nem?
Fontosnak tartják-e a családok a tanulást?
Milyen védelemmel kapcsolatos ügyek kapcsolódnak az iskolákhoz?
Mennyire vannak jelen a szülők az iskola életében?
Mi a tanárok szerepe a közösségben?
Részt vesznek-e a tanárok a közösségi munkában?

Pihenés/szabadidő

Mennyi szabadidejük van a gyermekeknek (a fiúknak és a lányoknak)?
Milyen feladataik vannak fiúknak és a lányoknak? A feladatok mellett a gyermekek életkorát is tüntessék fel!
Kik nem vesznek részt a szabadidős tevékenységekben, és miért nem?

Speciális nevelési igényű

- Vannak-e speciális nevelési igényű gyermekek a közösségben?
- Milyen szükségleteik és problémáik vannak ezeknek a gyermekeknek?
- Kapnak-e támogatást, és ha igen, hogyan?
- Bevonják-e őket az iskolai és a szabadidős tevékenységekbe? Ha nem, miért nem?

Pszichoszociális

Mi nyugtalanítja leginkább a családokat?
Mik a fiúkkal és lányokkal kapcsolatos legfőbb aggályok?
Megváltozott-e a lányok és a fiúk viselkedése? Ha igen, hogyan?
Írjon példákat az egészséges megküzdési módokra.

- Írjon példákat az aggasztó megküzdési módokra.

A gyermekvédelem

! Jegyezze fel az egyéb, gyermekvédelemmel kapcsolatos konkrét problémákat.

5.b. melléklet Minta útmutató a részletes felméréshez

Minta útmutató a részletes felméréshez, amely a gyermekek jóllétét és a gyermekek rezilienciáját elősegítő program végrehajtási lehetőségeit kívánja feltárni.

Gyermekek

- A gyermekek rezilienciáját elősegítő programnak kik a célcsoportjai?
- Vannak-e olyan gyermekcsoportok, amelyek sérülékenyebbek a többi csoportnál vagy speciális nevelési igényűek?
- Melyek a válság- vagy katasztrófahelyzetek azonnali, rövid távú és hosszú távú hatásai?
- Melyek azok az aktuális napi kihívások, amelyek hatással vannak a gyermekek pszichoszociális jóllétére és biztonságára? Fenyegeti-e valami más is a jóllétüket és a biztonságukat rövid vagy hosszú távon?
- Milyen hatással volt a válság- vagy katasztrófahelyzet a gyermekek, a közvetlen támogató környezetük (pl. a szülők, tanárok, közösség) és a felelős szervek (pl. helyi és nemzeti szintű vezetés) megküzdést segítő erőforrásaira és kapacitására?
- Melyek azok az azonnali, rövid távú és hosszú távú szükségletek, amelyekre reagálni kell?

A gyermekekkel dolgozó érdekeltek

- Mely embercsoportok dolgoznak vagy vannak napi kapcsolatban a gyermekekkel és mutatnak érdeklődést a jóllétük iránt (pl. szülők/gondviselők, tanárok, iskolavezetés, civil/vallási/közösségi szervezetek vagy egyes kormányhivatalok)?
- Mi a fő érdeke a csoportoknak?
- Milyen tevékenységeket végeznek ezek a csoportok a gyermekekkel?
- Hogyan tud hozzájárulni a jelenlegi tevékenységekhez a végrehajtó szervezet?
- Vannak-e olyan erőforrások vagy tevékenységek, amelyek az aktuális tevékenységek hasznos kiegészítői lehetnek vagy kapcsolódhatnak hozzájuk (az erőforrás például a közösségben betöltött szerepet, az oktatási erőforrásokat, az emberi teljesítőképességet, tapasztalatot és egyebeket jelenti)?
- Milyen szerepet játszhatnak a már régebb óta hasonló programokban érdekelt felek a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban? A programciklus mely részébe lenne érdemes bevonni az érdekelteket vagy néhányat közülük?
- Szükséges-e formális vagy informális megállapodásokat kötni az érdekeltek bármelyik csoportjával, pl. a kormányzattal vagy a helyi hatóságokkal?

Felmerül-e összeférhetetlenség vagy más kockázat a programmal kapcsolatban? Hogyan lehet megoldást találni rájuk?

A felelős szervek

- Ki a felelős a gyermekek jóllétéért, és annak biztosításáért, hogy mindent megtesznek azért, hogy a gyermekjogok teljesüljenek? A szülők, a tanárok, az iskolavezetés, az önkormányzatok, a kormányzat?
- Milyen mértékben teljesülnek a gyermekjogok, és hogyan lehet segíteni a felelős szerveket abban, hogy nagyobb szerepet vállaljanak? Különös figyelmet kell szentelni annak, hogy hogyan birkóznak meg a helyzettel a szülők/gondviselők, hiszen fontos szerepet töltenek be abban, hogy a gyermekek közérzete megfelelő legyen.

Koordináció

- Milyen koordinációs mechanizmusok vannak, amelyek kapcsolódnak a programban érintett gyermekek és családjuk jóllétéhez?
- Milyen eljárások szükségesek ahhoz, hogy a gyermekek rezilienciáját elősegítő programot vezető csapat részt vehessen a koordinációs megbeszéléseken?

Meglévő erőforrások

Milyen erőforrások érhetők el a meghatározott szükségletek és kihívások megoldásához? Melyek azok az erőforrások, amelyek szükségesek, de jelenleg nem elérhetők?

Az erőforrások közé tartoznak a helyi, közösségi, szervezeti erőforrások, az emberi erőforrásokat és a pénzügyi erőforrásokat is beleértve, például:

- egészségügyi ellátás;
- hagyományos gyógyítás;
- oktatási szolgáltatások;
- gazdasági támogatást nyújtó programok;
- mikrohitelt nyújtó programok;
- ifjúsági csoportok;
- gyermekgondozási rendszerek.

A normális életvitel

- Milyen volt a gyermekek élete a válság/katasztrófa előtt?
- Milyen lehetőségek állnak rendelkezésre ahhoz, hogy „normális napi rutint” teremtsenek a gyermekek életében?
- Milyen tényezők akadályozhatják meg a gyermekeket abban, hogy újra „normálisnak” értékeljék az életüket?
- Hogyan hatott a válság a gyermekek oktatáshoz való hozzáférésére? Milyen lehetőségeik vannak a gyermekeknek arra, hogy informális vagy formális oktatásban részesüljenek?

- Szükséges-e ideiglenes iskolaépületeket építeni, vagy van formális iskolarendszer? Eljutnak a gyermekek az iskolában?

Biztonság és védelem

- A válság/katasztrófa előtt mekkora volt a gyermekbántalmazás aránya és kockázata – a fizikai, szexuális, szóbeli bántalmazást, a gyermekek kihasználását/kizsákmányolását, a gyermekkereskedelmet, a gyermekmunkát is beleértve? Hogyan nőttek ezek a kockázatok a válság/katasztrófa után? Vannak-e olyan különleges gyermekcsoportok, amelyek nagyobb veszélyben vannak, mint a többiek?
- Milyen közösségi, helyi és országos védelmi rendszerek léteznek, és hogyan lehet őket megerősíteni és felhasználni arra, hogy javítsák a gyermekek bántalmazás és kizsákmányolás elleni védelmét? Melyek a megfelelő áldozatsegítési módszerek gyermekbántalmazás és kizsákmányolás esetén? Vannak-e olyan különleges biztonsági kockázatok, amelyeket figyelembe kell venni a gyermekek rezilienciáját elősegítő program megtervezésekor?

Társadalmi-gazdasági és politikai környezet

- Milyen a gyermekek jelenlegi társadalmi-gazdasági és politikai környezete? Hogyan befolyásolja ez az életüket? Hogyan befolyásolja azt, hogy a gyermekek rezilienciáját elősegítő program segítségével jobba tegyék a gyermekek életét?
- Mennyire képesek megfelelni a gyermekjogoknak az önkormányzatok és a kormányzat, és hogyan támogathatók?
- Milyen lehetőségek vannak arra, hogy képviseljék a gyermekek rezilienciáját elősegítő programot és a gyermekek védelmét különböző társadalmi szinteken, a helyi közösségtől a legmagasabb kormányzati szintekig?

Kulturális szokások és kommunikáció

- Hogyan befolyásolják a különböző vallások a közösséget és annak kisebb csoportjait?
- Vannak-e bizonyos „rituális szokások”, amelyekre hatással van a válság/katasztrófa, és amelyek támogatásra, megerősítésre szorulnak?
- Melyek azok a megfelelő és fontos vallási szokások, amelyeket figyelembe kell venni?
- Mit várnak el a fiúktól és a lányoktól, és milyen lehetőségeik vannak? Hogyan kommunikálnak egymással a kortársak? Milyen hatással vannak ezek a tényezők a gyermekek rezilienciáját elősegítő program kidolgozására és végrehajtására?
- Hol, mikor és hogyan játszanak a gyermekek?
- Biztonságosak-e azok a helyek, ahol játszanak?
- Hogyan kommunikálnak a gyermekek a kortársaikkal és a fiatalokkal?
- Hogyan kommunikálnak a gyermekek a kortársaikkal és az idősebb fiatalokkal?
- Mennyi időt töltenek játékkal?
- Melyik napszakban játszanak a gyermekek?
- Egyedül játszanak vagy csoportosan?
- A játékaik együttműködésen vagy agresszió alapulnak?

- Milyen a kommunikáció módja a családban, az iskolában és a helyi közösségben?
- Kitől kell engedélyt kérni a gyermekek rezilienciáját elősegítő program elindításához?

Kockázatelemzés

! Vannak-e egyéb olyan, a helyzetből adódó vagy környezeti tényezők, amelyek kihívást jelenthetnek a gyermekek rezilienciáját elősegítő program végrehajtásában?

7.b.melléklet

Mintainterjú: útmutató a gyermekek jóllétét feltáró interjúkhoz

Az interjúalany egy szülő vagy gondviselő mondja el az alábbiakat minden interjúalanynak:

- Az adatgyűjtés célja a gyermekeknek tartott programok fejlesztése.
- A szülők vagy gondviselők eldönthetik, hogy akarnak-e interjút adni vagy sem. Nem baj, ha úgy döntenek, hogy nem.
- Az interjúk általában 10–15 percig tartanak.

Megjegyzések az interjúkészítő számára

- Kérje meg a szülőket, hogy gondoljanak négy gyermekre. Először válasszanak egy tetszőleges gyermeket, aki mindegy, hogy milyen nemű és életkorú. A másik három gyermek esetében Ön fogja meghatározni, hogy az interjúalany milyen nemű és életkorú gyermekekre gondoljon.
- Ne kérdezzen rá kétszer ugyanarra a korcsoportra és nemre. Ha például az első gyermek, akire az interjúalany gondolt, egy 13 éves lány, akkor utána ne térjen rá a serdülő lányokra vonatkozó kérdésre.
- Ha a szülőnek nem jut eszébe egy bizonyos gyermektípus (pl. egy kislány, aki jól érzi magát), tegye fel még egyszer a kérdést. Ha még mindig nem jut eszébe senki, írja azt, hogy „nem ismer ilyen gyermeket”, és folytassa a következő típussal.
- Kérje meg a szülőt, mondja el, hogy mitől érzi jól magát egy-egy gyermektípus. Ha olyan választ ad, ami nem egyértelmű, kérje, hogy fejtse ki bővebben a választ. Ha például a szülő azt mondja, hogy egy gyermek azért érzi jól magát, mert „jó fiú”, kérdezze meg, hogy „miben nyilvánul meg az, hogy jó”. Az interjúalanyának négy választ kell adnia.
- Az interjút azzal is befejezheti, hogy felteszi a kompetenciáról szóló választható kiegészítő kérdést.
- A szülők és gondviselők megnézhetik a válaszaikat, ha akarják.

7.b. melléklet Gyermekkompetencia interjú

Útmutató

1. Az interjút az alábbiakkal kezdje:

2. „Nagyon hasznos lesz a számunkra, ha megtudjuk, hogy ebben a közösségben hogyan, milyen jelekből ismerik fel az emberek, ha egy gyermekek élete jó és kiegyensúlyozott. Gondoljon egy gyermekre a közösségből vagy akit ismer, és akinek jó sora van, de ne mondja el, hogy kire gondolt. Nem kell a „tökéletes” gyermekre gondolnia, de olyan gyermekre gondoljon, akinek jól megy a sora. A következőkben erről a gyermekről fogok kérdéseket feltenni.”

Hagyja, hogy a szülő magától gondoljon erre a gyermekre. Ezután kérje, hogy gondoljon három másik, meghatározott életkorú és nemű gyermekre.

3. Miután a szülő gondolt egy gyermekre, tegye fel neki az alábbi kérdéseket. A válaszokat szó szerint jegyezze fel.

② „Fiúra vagy lányra gondol?” Fiú Lány

② „Hány éves a gyermek?” Életkor 5–12 év 13–18 év

② „Milyen módon nyilvánul meg, hogy a gyermek jól érzi magát?”

Dátum:

Interjúkészítő:

Közösség:

Az interjúalany státusza:

Anya Apa Gondviselő/gyám

Az interjúalany életkora:

Megjegyzés az interjúkészítő számára: Olyan sorrendben írja le a válaszokat, ahogy az interjúalanyok megemlítik őket. Ha nem adnak négy választ, segítse őket a következő kérdéssel: „Milyen más módokat tud említeni?”

1:

2:

3:

4:

„Melyiket tartja ezek közül a legfontosabbnak?”

Ide írja a számot: _____

Serdülő lány

❓ „Most gondoljon egy tizenéves (13–18 éves) lányra. Milyen módon nyilvánul meg, hogy a gyermek jól érzi magát?”

A serdülő életkora: _____

Megjegyzés az interjúkészítő számára: Olyan sorrendben írja le a válaszokat, ahogy az interjúalanyok megemlítik őket. Ha nem adnak négy választ, segítse őket a következő kérdéssel: „Milyen más módokat tud említeni?”

1: _____

2: _____

3: _____

4: _____

❓ „Melyiket tartja ezek közül a legfontosabbnak?”

Ide írja a számot: _____

Serdülő fiú

„Most gondoljon egy tizenéves (13–18 éves) fiúra. Milyen módon nyilvánul meg, hogy a gyermek jól érzi magát?”

A serdülő életkora: _____

Megjegyzés az interjúkészítő számára: Olyan sorrendben írja le a válaszokat, ahogy az interjúalanyok megemlítik őket. Ha nem adnak négy választ, segítse őket a következő kérdéssel: „Milyen más módokat tud említeni?”

1: _____

2: _____

3: _____

4: _____

❓ „Melyiket tartja ezek közül a legfontosabbnak?”

Ide írja a számot: _____

Kislány

„Most gondoljon egy 5–12 éves lányra. Milyen módon nyilvánul meg, hogy a gyermek jól érzi magát?”

A gyermek életkora: _____

Megjegyzés az interjúkészítő számára: Olyan sorrendben írja le a válaszokat, ahogy az interjúalanyok megemlítik őket. Ha nem adnak négy választ, segítse őket a következő kérdéssel: „Milyen más módokat tud említeni?”

1: _____

2: _____

3: _____

4:

② „Melyiket tartja ezek közül a legfontosabbnak?”

Ide írja a számot: _____

Kisfiú

„Most gondoljon egy 5–12 éves fiúra. Milyen módon nyilvánul meg, hogy a gyermek jól érzi magát?”

A gyermek életkora: _____

Megjegyzés az interjúkészítő számára: Olyan sorrendben írja le a válaszokat, ahogy az interjúalanyok megemlítik őket. Ha nem adnak négy választ, segítse őket a következő kérdéssel: „Milyen más módokat tud említeni?”

1:

2:

3:

4:

② „Melyiket tartja ezek közül a legfontosabbnak?”

Ide írja a számot: _____

A fentieket kiegészítheti további kérdésekkel is, amelyekkel olyan információkra kérdezhet rá, amelyek érdeklik Önt:

** Példa egy választható kérdésre

A kompetencia okai

„Mit gondol, egyes gyermekek miért sikeresebbek a többiekénél?”

Sorolja fel az okokat:

1:

2:

3:

4:

② „Melyiket tartja ezek közül a legfontosabbnak?”

Ide írja a számot: _____

Megjegyzések:

13.a. melléklet A munkatársak munkaköri leírásának mintái

Munkaköri leírás: Programvezető

Általános kötelezettségek:

A programvezető feladata a gyermekek rezilienciáját elősegítő program megtervezése, végrehajtása, ellenőrzése és értékelése. Egyedül vagy a partnerekkel együttműködve kidolgozza a programmal kapcsolatos elképzeléseket, és felelősséget vállal a segítségnyújtási program stratégiai céljainak teljesítéséért.

Felügyeli a pszichoszociális segítségnyújtó szakértőt (ha van ilyen munkatárs) és a terepkoordinátor(oka)t, így biztosítja, hogy a program erőforrásait megfelelő időben használják fel, valamint hogy a megvalósításra a terv szerint kerüljön sor, egyúttal a problémák azonnali megoldásában is segít.

A programvezető ismerteti a programot a végrehajtásban részt vevő partnerekkel. Az ő feladata a program összehangolása a végrehajtó szervezetek helyi feladataival. A programvezető felel a vidéki és körzeti szervezetek, helyi hatóságok, tanácsadók, más szervezetek és a partnerek közötti szoros együttműködésért.

A programvezető feladata a gyermekvédelmi ügyek (például bántalmazás, tanácsadás, pszichiátriai kezelés szükségessége stb.) azonnali jelentése és a megfelelő áldozatsegítő rendszerek bevonása. Szintén a programvezető feladata a speciális igényű gyermekekkel kapcsolatos ügyek jelentése.

A programvezető adott esetben szorosan együttműködik a végrehajtó szervezet külföldi munkatársaival, akik pl. tanácsokat adhatnak a helyi kultúrát és hagyományokat érintő ügyekben.

Konkrét feladatok:

1. A programban dolgozó munkatársak kiválasztása, a munkaköri leírásuk elkészítése, a csapattagok képzése és eligazítása, valamint a program végrehajtása. Annak biztosítása, hogy a csapat munkája mindig kiváló minőségű legyen.
2. A programhoz kapcsolódó támogató szervezetek/tevékenységek ellenőrzése és értékelése, és annak biztosítása, hogy a program munkatársai és az önkéntesek mindig megfelelő támogatásban részesüljenek.
3. Iránymutatás minden munkatársnak az elképzelésekről, a végrehajtásról, a tervezésről, a megvalósítás ellenőrzéséről és az éves munkaterv előkészítésének irányítása.
4. A feladatkörök bármilyen változásának irányítása és megvalósítása a végrehajtó szervezettel és a helyi vagy más érintett hatóságokkal egyeztetve.
5. A tervezés, a végrehajtás és az ellenőrzési tevékenységek felügyelete annak érdekében, hogy ösztönözze a program hosszú távú működését, fenntarthatóságát és a tapasztalatcserét.
6. Rendszeres megbeszélések a munkatársakkal és az önkéntesekkel, és annak biztosítása (szupervíziója), hogy a helyszínen dolgozó munkatársak és önkéntesek elvégezzék az ellenőrzéseket.
7. A csapat teljesítményének rendszeres értékelése, valamint a hatékonyság biztosítása érdekében a szükséges változtatások megtétele.
8. A programnak a végrehajtó partnerek előtti képviselője a rendszeres megbeszélések és a koordinációs szervekben való részvétel során, biztosítva, hogy az érdekeltek a

megfelelő tájékoztatást kapják vagy a szükséges mértékben részt vegyenek a feladatok végrehajtásában.

9. Meghatározott időszakonként tartott belső megbeszéléseken és a hivatalos negyedéves jelentéseken keresztül annak biztosítása, hogy a program tevékenységei és kiadásai a tervezett feltételek szerint alakuljanak.
10. Az erőforrások/költségvetés hatékony felhasználásának felügyelete és az időben történő felhasználásuk szavatolása. A program költségvetésének
11. és az ellenőrzési kiadásoknak a megtervezésében részt vevő pénzügyi munkatársakkal való szoros együttműködés.
12. Rendszeres és időszaki program- és pénzügyi jelentések készítése a tevékenységekről a végrehajtó szervezet számára.
13. Szoros együttműködés a külföldi munkatársakkal.
14. Egyéb, a végrehajtó szervezet(ek) által adott feladatok elvégzése.

13.b. melléklet

Munkaköri leírás: Pszichoszociális szakértő

Általános kötelezettségek:

A pszichoszociális szakértő feladata a régióban tevékenykedő, a végrehajtásban részt vevő partnerek munkájának segítése.

A programvezetővel és a helyi végrehajtó szervezettel szorosan együttműködve segít a pszichoszociális programtevékenységek megfelelő ellenőrzésének biztosításában.

A pszichoszociális szakértő a programvezetővel összhangban részt vesz a külső partnerekkel közös, a programot közvetlenül érintő koordinációs megbeszéléseken.

A programvezetővel és a helyi partnerek munkatársaival szorosan együttműködve segíti, hogy a program a program/fejlesztési szerződésben és a projektdokumentumban előírt szakmai követelmények szerint valósuljon meg.

A fentiek mellett a további munkával kapcsolatos egyéb feladatait is teljesíti, amelyekkel a program során megbízzák.

Konkrét feladatok:

Az alábbi feladatokat a programvezetővel szoros együttműködésben végzi. A pszichoszociális szakértőnek a projekt szakmai területeire kell koncentrálnia:

1. A helyi partnerek munkájának segítése a programtevékenységek végrehajtásának és ellenőrzésének szakmai részeiben.
2. A helyi partnerek munkájának segítése a programvezetőnek írt, a projekt megvalósítását és korlátait bemutató szöveges és pénzügyi jelentések elkészítésében.
3. A helyi partnerek munkatársaival együttműködve beszámolók készítése a szakmai tevékenységről a negyedéves (szöveges és pénzügyi) jelentésekhez.
4. A szakmai tevékenységek/terepgyakorlatok helyszíneinek rendszeres látogatása.
5. A logikai keretmátrixnak megfelelő negyedéves munkatervek kidolgozása.
6. A pszichoszociális segítségnyújtási program (PSP) tanácsadóival és a helyi partnerek munkatársaival együttműködve értékelési módszerek kidolgozása a program hatásainak dokumentálása céljából.
7. Alaptanulmány elkészítése a program elején.
8. A projekt tevékenységeiben részt vevő kedvezményezettek számának nyilvántartása.
9. A program elején alaptanulmány, a végén pedig értékelés elkészítése.
10. Résztétel a program vezetőségi megbeszélésein.
11. A súlyos pszichológiai és szociális problémákkal küzdő, kezelésre szoruló gyermekek számára létrehozott áldozatsegítő rendszer akadálytalan működésének szavatolása.
12. A helyi partnerek munkatársaival együttműködve – a programban leírt módszerek használatával – a foglalkozássorozatok és ellenőrzésük megvalósítása.
13. A helyi partnerek munkatársainak segítése a tanév során tartott szemináriumok és havi megbeszélések ütemezésének és programjának megtervezésében.
14. A helyi partnerek munkatársainak segítése a szociális munkásoknak és a tanároknak a programban való részvétellel kapcsolatos megállapodásainak a megszövegezésében.
15. Annak biztosítása, hogy a program szakmai részének végrehajtása a helyi partnerszervezet fejlődését és javítását ösztönző kapacitásépítő intézkedéseket támogassa.

16. A helyi partnerszervezetet támogatása annak kiderítésében, hogy a program más területeken is végrehajtható-e.
17. Az iskolákban megvalósítható pszichoszociális projektmodell kidolgozása és fenntarthatóságának vizsgálata a végrehajtó szervezet jövőbeli kilépésének előkészületeként.
18. A foglalkozások és nyári tevékenységek során alkalmazott pedagógiai módszerekről szóló jelentések és ajánlások véglegesítése.

Pszichoszociális segítségnyújtás

- A helyi partnerszervezetekkel együttműködve annak felmérése, hogy a pszichoszociális területeken belül mely területeken kerülhet sor együttműködésre.
- Ajánlások közzététele a felmérések készítését és adott esetben a projektjavaslat módosítását illetően.

13.c. melléklet

Munkaköri leírás: Terepkoordinátor

Általános kötelezettségek:

A terepkoordinátor a program foglalkozásvezetőivel együttműködve közreműködik a gyermekeknek szóló foglalkozások és a szülők/gondviselők megbeszéléseinek végrehajtásában. A gyermekek foglalkozásai előtt és után konzultál a foglalkozásvezetőkkel, és szükség esetén segítséget nyújt a foglalkozások során. Rendszeresen tereplátogatást tart.

A terepkoordinátor rendszeresen ír beszámolókat – a megadott szempontok szerint – a program tevékenységeiről a programvezetőnek. A kijelölt helyeken ő felel az ellenőrzések adatainak összegyűjtéséért és feldolgozásáért.

Ha a foglalkozásvezetők egyes gyermekekkel kapcsolatban aggályukat fejezik ki, a terepkoordinátor javaslatot nyújt a gyermekek helyi védelmi rendszerekhez történő irányítását illetően. Azonosítja a speciális igényű gyermekeket, és szükség esetén ajánlásokat tesz az iskolai szociális munkásoknak vagy szakembereknek. Az ajánlásokat a programvezetőnek engedélyeznie kell.

A terepkoordinátor a programvezetővel közösen dolgozza ki a gyermekek rezilienciáját elősegítő program ellenőrzési és értékelési eszközeit. Együttal az adatok összegyűjtését is biztosítja.

Konkrét feladatok:

1. A beleegyező nyilatkozatok összegyűjtése a szülőktől és a gondviselőktől, segítségnyújtás a foglalkozásvezetőknek a szülői/gondviselői megbeszéléseken.
2. A programban részt vevő csoportok rendszeres és igény szerinti látogatása (a rendelkezésre álló időtől függően). Az iskolák és a közösségből érkező koordinátorok látogatása/ellenőrzése a foglalkozások helyszínén.
3. A foglalkozás feladatainak megbeszélése a foglalkozásvezetőkkel a foglalkozások előtt, és a kérdéses ügyek tisztázása. A foglalkozáson szükséges segítségnyújtás szintjének megbeszélése. Megfigyelőként való részvétel a foglalkozásokon. Rövid, pl. a gyermekek speciális igényeiről, a pozitív vagy negatív visszajelzésekről szóló megbeszélés lebonyolítása a foglalkozásvezetővel a foglalkozások után.
4. Ellenőrzési lap kitöltése a megfigyelt foglalkozások után. A havi jelentés előkészítése érdekében az adatok összegzése és feldolgozása.
5. A speciális igényű gyermekekkel, védelmi ügyekkel kapcsolatos jelentések monitoringja az iskolai szociális munkással és adott esetben gyermekvédelmi felelőssel (áldozatsegítő rendszer munkatársával) együttműködve.
6. A programvezető és a pszichoszociális szakértő munkájának segítése a közösségi vagy más iskolán kívüli tevékenységek megtervezésében. Helyi szervezetekkel együttműködve a pszichoszociális tevékenységek megszervezésének támogatása és a tevékenységeken való részvétel.
7. A programvezető munkájának támogatása a beszerzési lista elkészítésében.
8. Az alap- és értékelési folyamatok koordinációjának segítése.

Munkaköri leírás: Foglalkozásvezető

Általános kötelezettségek:

A foglalkozásvezetők feladata a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban a gyermekek foglalkozásainak és a szülők/gondviselők megbeszélésének lefolytatása. A foglalkozásvezetők közvetlen kapcsolatot teremtenek és tartanak fenn a szülők/gondviselők, a gyermekek és a program között.

Konkrét feladatok:

1. A programvezető által kidolgozott, a gyermekek rezilienciáját elősegítő programot követve a gyermekek foglalkozásainak előkészítése és lebonyolítása.
2. A szülőkkel/gondviselőkkel folytatott megbeszélések előkészítése és lebonyolítása.
3. Rendszeres találkozók a terepkoordinatorral, amelyen a foglalkozások megtervezését, végrehajtását, ellenőrzését és értékelését beszélik meg.
4. A programvezető munkájának támogatása a szerzési lista elkészítésében.
5. A terepkoordinator és a programvezető által meghatározott módon az alap-, ellenőrzési és értékelési folyamatok támogatása.
6. A speciális igényű gyermekek azonosítása és a megfelelő rendszerekhez történő irányítása; a terepkoordinator tájékoztatása. Az ilyen gyermekekkel kapcsolatos aggályok egyaránt kapcsolódhatnak a gyermekvédelmi ügyekhez és a tanácsadási szükségletekhez.
7. A programvezető munkájának segítése a közösségi vagy más iskolán kívüli tevékenységek megtervezésében. Helyi szervezetekkel együttműködve a pszichoszociális tevékenységek megvalósítása és lebonyolítása.

14.a. melléklet Szempontok a munkatársak kiválasztásához

Mit tegyen, és mit ne?

Amikor azt vizsgálja, hogy valaki alkalmas-e egy adott pozícióra, vegye figyelembe például a következő szempontokat is: a helyi közösség életében való részvétel, a program iránti érdeklődés és lelkesedés, a csapatmunkára való alkalmasság, valamint a szakmai tapasztalatok és képesítések megléte.

A gyermekek rezilienciáját elősegítő program munkatársainak kiválasztása során szorosan együtt kell működni a közösségen belüli partnerekkel. A kultúrától, a válsághelyzettől és a körülményektől függően érdemes lehet megfontolni az alábbiakat:

Munkaköri leírás

Kihívás	• A válság körülményei miatt a program változik.
Mit tegyen	• Készítsen olyan munkaköri leírást, amely nagyobb rugalmasságot tesz lehetővé. • Gondoskodjon arról, hogy minden munkatárs tisztában legyen a saját és a többiek szerepével és kötelezettségeivel. • Vegyen be képzési, ellenőrzési és adminisztratív feladatokat.
Mit kerüljön el	• NE egy bizonyos személy számára tervezze meg a munkaköri leírást.

Fizetések és jutalmak

Kihívás	• A fizetés nagyságát nehéz meghatározni.
Mit tegyen	• Lépjen kapcsolatba más szervezetekkel, kormányzati intézményekkel és érdeklődjön a szokásos jutalmakról, fizetés mértékéről, hogy reális és tisztességes béreket határozhasson meg; a fizetések és a jutalmak legyenek arányosak a többi szervezetnél nyújtottakéval.
Mit kerüljön el	• NE versenyezzen más szervezetekkel magasabb fizetések és jutalmak felajánlása által. • NE fizesse alul a munkatársait ezzel kockáztatva elvesztésüket.

Fizetések

és

jutalmak

Kihívás	Az önkéntesek pénzbeli díjazása: ösztönzők vagy "pénzt/élelmet munkáért cserébe" programokba való bekapcsolódás.
Mit tegyen	Biztosítsa, hogy a munkatársaknak ne kelljen máshol is munkát vállalniuk, hogy gondoskodhassanak a családjukról; az ösztönzőkkel az elismerését is kimutathatja.
Mit kerüljön el	NE okozzon összeférhetetlenséget.

Álláshirdetések

Kihívás	A betöltetlen állásokat egyértelműen és nyíltan szükséges meghirdetni.
Mit tegyen	- Biztosítsa, hogy a kiválasztási követelmények egyértelműek és nyíltak legyenek. - A programot és a személyzetet érintő szükségleteket beszélje meg a közösség tagjaival, köztük a gyerekekkel is.
Mit kerüljön el	NE rekeszen ki senkit, ne kivételezzon senkivel (ennek még látszatát is kerülje el).

Szerződések

Kihívás	Minden munkatársnak legyen szerződése. Legyen meghatározva a szerepe, kötelessége (jogköre), felelőssége (elvárások).
Mit tegyen	A szerződésbe foglalja bele a munkaviszony kezdetét és végét, a díjazást, a szerepet, a kötelezettségeket/felelősségeket, valamint a vonatkozó irányelveket és eljárásokat, beleértve a magatartási kódexet és a gyermekvédelmi irányelveket.
Mit kerüljön el	Ne javasolja, hogy a válsághelyzet és az időhiány miatt a munkatársakat szerződés nélkül alkalmazzák.

A munkatársak kiválasztása – Nem

Kihívás	Egyes helyeken nem elfogadott, hogy nők és férfiak közvetlenül együtt dolgozzanak vagy bizonyos tevékenységek csak az egyik nem számára elfogadhatóak.
Mit tegyen	Próbáljon meg egyensúlyt létesíteni a nemek között; a kultúrához alkalmazkodva tegye rugalmasabbá a programot.
Mit kerüljön el	NE legyenek előítéletei!

A munkatársak kiválasztása – Etnikum/anyanyelv

Kihívás	• Olyan helyeken, ahol osztálytársadalom van, ügyeljen arra, hogy minden csoportnak lehetőséget adjon a részvételre. Ne diszkrimináljon!
Mit tegyen	• Működjön szorosan együtt a közösség közvetítőivel, a női csoportokkal vagy a falu tekintélyt élvező idős embereivel, hogy megértse a helyzetet és a közösségi dinamikát.
Mit kerüljön el	• NE legyenek előítéletei! Kerülje el a feltételezéseket.

A munkatársak kiválasztása – Képesítések

Kihívás	• Nem feltétlenül szükséges hivatalos képesítéssel rendelkezni. A hozzáállás és a gyermekekkel végzett munkából származó tapasztalat fontosabb.
Mit tegyen	• A kompetenciákat jól mutatják az interperszonális készségek és a képesítések. • Az interjúk ideje alatt győződjön meg kérdések segítségével (is) a gyerekekhez való viszonyukról (hozzáállás és viselkedés).
Mit kerüljön el	• NE vegyen fel olyan személyt, akinek a megfelelő képesítései megvannak ugyan, de hiányzik belőle a gyermekek iránti pozitív, gondoskodó, érzékeny hozzáállás. • NE vonjon el magasan képzett embereket az állami szektorból!

A munkatársak kiválasztása – Életkor

Kihívás	• A foglalkozásvezetők mind hasonló életkorúak, és a tevékenységekben egy fiatalabb vagy idősebb felnőtt sem vesz részt.
Mit tegyen	• Vonjon be fiatalokat, hogy segítsenek a felnőtteknek a kisebb gyerekek ellenőrzésénél. A fiatalok és a nagyobb gyerekek nagyszerű foglalkozásvezetők lehetnek és osztozhatnak a kortársaik gondjaiban. • A történet mesélésbe, hagyományos művészetekbe, mesterségekbe és más tevékenységekbe vonja be az idősebb felnőtteket, ez a kulturális identitás és folyamatosság megőrzésére és megünneplésére is módot ad. Az idősebb felnőttek általában tiszteletnek örvendenek és nyugtató hatással vannak a gyerekekre. • Legyen érzékeny a kulturális normák és a társadalomban játszott szerepekhez kapcsolódó elvárások iránt.
Mit ne tegyen	• NE hozzon létre olyan helyzetet, ahol túl sok fiatal vagy túl sok idős felnőtt van jelen és túl kevés foglalkozásvezető segíti a tevékenységeket.

14b. melléklet Magatartási kódex

International Save the Children Alliance, első jegyzőkönyv: Gyermekvédelem

Az Egyezményben részes államok megtesznek minden [...] intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától [...]. (ENSZ, Egyezmény a gyermek jogairól, 19. cikk, 1989.)

Bevezetés

Az International Save the Children Alliance tagjai kötelezik magukat a gyermekbántalmazás megelőzésére és a gyermekek védelmére.

A gyermekekkel a világ minden országában és társadalmában történhet bántalmazás és kizsákmányolás.

Ezen irányelv meghatározza közös értékeinket, alapelveinket¹¹ és meggyőződésünket, és leírja azokat a lépéseket, amelyeket meg kell tennünk, hogy eleget tegyünk a gyermekek védelme iránti kötelezettségünknek¹².

A Magatartási kódex betartása különösen a saját szervezetünkben és a velünk szorosan együttműködő partnerszervezetek esetében fontos, mivel hatással van a gyermekek bántalmazással szembeni védelmére.

Érvényesség

Ezen irányelv minden munkatársunkra és más kulcsfontosságú csoportra is érvényes, az alábbiak szerint:

1. „Munkatársak”: minden munkatársunk – a teljes és részmunkaidőben dolgozók, külföldiek és helyiek –, továbbá a határozott idejű szerződéssel rendelkező személyek, például tanácsadók, kutatók stb.
2. „Többiek”: önkéntesek, az igazgatótanács tagjai, kurátorok, a partnerszervezetek munkatársai, valamint minden olyan magánszemély, csoport vagy szervezet, aki/amely hivatalos/szerződéses (de nem alkalmazotti) viszonyban áll a Save the Children szervezettel.

A GYERMEKEK VÉDELME IRÁNTI ELKÖTELEZETTSÉGÜNK

1. Értékeink, alapelveink és meggyőződésünk

- A gyermekek jogainak megnyirbálása a gyermekbántalmazás egyik formája.
- Minden gyermek egyformán jogosult védelemre a bántalmazás és a kizsákmányolás ellen.

¹¹ Az irányelv az ENSZ IASC Gyermekek szexuális kizsákmányolásának és bántalmazásának megelőzésével foglalkozó munkacsoport alapelveit is magában foglalja – lásd az első mellékletet.

¹² A „gyermek” fogalmába a 18 évnél fiatalabb személyek tartoznak.

- A gyermekek helyzetén az ENSZ Egyezmény a gyermek jogairól című dokumentumában meghatározott jogok érvényre juttatásával kell javítani. Ebbe a bántalmazás- és kizsákmányolásmentesség is beletartozik.
- A gyermekbántalmazás sosem elfogadható.
- Elköteleztük magunkat azoknak a gyermekeknek a védelmére, akikkel/akikért dolgozunk.
- Amikor partnerekkel működünk együtt, kötelességük, hogy programjaikban eleget tegyenek a gyermekvédelemre irányuló minimális követelményeknek.

2. Teendőink

A gyermekek védelme iránti elkötelezettségünknek az alábbi módokon teszünk eleget:

Figyelemfelhívás: biztosítjuk, hogy Munkatársaink és a Többiek is tisztában legyenek a gyermekbántalmazás problémájával és a gyermekekre leselkedő veszélyekkel.

Megelőzés: figyelemfelhívás és bevált gyakorlatok segítségével biztosítjuk, hogy Munkatársaink és a Többiek csökkentsék a gyermekekre leselkedő veszélyeket.

Jelentéstétel: ügyelünk rá, hogy Munkatársaink és a Többiek is tudják, mit kell tenniük, ha aggályok merülnek fel a gyermekek biztonságát illetően.

Reagálás: amennyiben konkrét aggályok merülnek fel a gyermekbántalmazással kapcsolatban, mi mindent megteszünk a gyermekek támogatása és védelme érdekében.

Annak érdekében, hogy eleget tegyenek a jelentéstétel és a reagálás fenti kívánalmainak, az International Save the Children tagjai vállalják, hogy:

- minden felmerülő ügyet komolyan vesznek,
- pozitív lépéseket tesznek, hogy biztosítsák azon gyermekek védelmét, akikkel kapcsolatban aggályok merültek fel,
- támogatják azokat a gyermekeket, munkatársakat vagy más felnőtteket, akik hangot adnak az aggályaiknak, vagy akik ilyen ügyekben érintettek,
- megfelelően és hatékonyan lépnek fel az ezt követő vizsgálatok kezdeményezésében, illetve közreműködnek a lefolytatásában,
- a gyermekvédelmi folyamat során mindvégig „a gyermek mindenek felett álló érdekeit” tartják szem előtt,
- meghallgatják és komolyan veszik a gyermekek véleményét és kívánságait,
- a szülőkkel/gondviselőkkel és/vagy más szakemberekkel partnerként együttműködve biztosítják a gyermekek védelmét.

3. Így teszünk eleget kötelezettségeinknek

- Az International Save the Children Alliance minden munkatársa és a többiek is mind betartják a Magatartási kódexet.
- Minden partnerünknek el kell fogadnia a Magatartási kódexet.
- Munkatársainkkal és a többiekkel egyaránt megismertetjük a gyermekvédelmi irányelveket.
- A felvételi eljárás során megvizsgáljuk, hogy a jelentkező alkalmas-e arra, hogy gyermekekkel dolgozzon.
- Felvételük után munkatársainknak és a többieknek is eligazítást tartunk a

gyermekvédelmi kérdésekről.

- Minden munkahelyen és minden munkatársunk számára elérhetővé tesszük a feltételezhető gyermekbántalmazás bejelentését fogadó helyek elérhetőségét.
- Minden tag rendszereket hoz létre a feltételezett és bejelentett gyermekbántalmazási ügyek kivizsgálására és megoldására. Azokban az országokban, ahol jogszabály kötelez a bejelentésre, ebbe a jogszabályban foglalt eljárások megindítása is beletartozik.
- A szükséges képzési, tanulási lehetőségeket és támogatást a Save the Children Alapítvány tagjai biztosítják, hogy teljesítsék vállalt kötelezettségeiket.

A Save the Children Alapítvány munkatársai és a többiek elfogadják, hogy betartják e Magatartási kódexet.

Munkatársaink és a többiek SOSEM:

- üthetnek meg vagy bántalmazhatnak fizikailag gyermekeket,
- létesíthetnek testi/nemi kapcsolatot gyermekekkel,
- létesíthetnek bármilyen szempontból is kizsákmányoló vagy bántalmazó kapcsolatot gyermekekkel,
- léphetnek fel bántalmazóként, illetve úgy, hogy azzal bántalmazásnak tesznek ki egy gyermeket,
- használhatnak illetlen, sértő vagy bántalmazó szavakat, tehetnek ilyen javaslatokat vagy adhatnak ilyen tanácsot,
- viselkedhetnek illetlen vagy nemi szempontból provokatív módon,
- alhatnak egy fedél alatt felügyelet nélkül olyan gyermek(ek)kel, akivel/akikkel együtt dolgoznak,
- alhatnak egy szobában vagy ágyban olyan gyermek(ek)kel, akivel/akikkel együtt dolgoznak,
- intézhetnek el olyan személyes jellegű dolgokat a gyermekeknek, amiket ők maguk is el tudnak intézni,
- nézhetik el a gyermekek illegális, veszélyes vagy sértő magatartását vagy tevékenységeit, és nem vehetnek részt bennük,
- viselkedhetnek a gyermekeket megszégyenítő, megalázó, lekicsinylő vagy lealacsonyító módon,
- követhetnek el érzelmi bántalmazást,
- különböztethetnek meg, illetve részesíthetnek előnyben vagy hátrányban egyes gyermekeket a többiekkel szemben.

A fenti lista nem teljes. A legfontosabb alapelv az, hogy Munkatársaink kerüljék azokat a lépéseket vagy magatartásmódokat, amelyek rossz gyakorlathoz vagy potenciálisan bántalmazó magatartáshoz vezethetnek.

Nagyon fontos, hogy minden munkatársunk, és mindenki más, aki kapcsolatba kerül a gyermekekkel:

- tisztában legyen azokkal a helyzetekkel, amelyek veszélyt hordoznak, és tartsa kézben őket,
- a munkarendjét és a munkahelyét a kockázatok minimalizálásának szempontjából alakítsa ki,
- a gyermekekkel végzett munka közben törekedjen az átláthatóságra,
- nyitottságra törekedjen, hogy minden problémát vagy aggályt fel lehessen vetni és meg lehessen beszélni,
- ügyeljen rá, hogy a Munkatársak tisztában legyenek felelősségre vonhatóságukkal, és szóvá tegyék a rossz gyakorlatot és a potenciálisan bántalmazó viselkedést,
- beszélgessen a gyermekekkel arról, hogy milyen a kapcsolatuk a Munkatársakkal és a Többiekkel, és bátorítsa őket, hogy adjanak hangot aggályaiknak,
- támogassa a gyermekeket: beszélgessen velük a jogaikról, arról, hogy mi elfogadható és mi nem, illetve hogy probléma esetén mit tehetnek.

Általánosságban kerülendő, hogy

- túl sok időt töltsenek magukban egy-egy gyermekkel,
- hazavigyék magukhoz a gyermeket, ahol csak kettesben lennének.

Első melléklet

Az IASC Gyermekek szexuális kizsákmányolásának és bántalmazásának megelőzésével foglalkozó munkacsoport hat, a szexuális kizsákmányolásra vonatkozó alapelve¹³:

- Az emberi jogi (humanitárius) segítők¹⁴ által elkövetett szexuális kizsákmányolás és bántalmazás súlyos kötelességszegésnek minősül, és indokoltta teheti a munkaviszony megszüntetését.
- A gyermekekkel (18 év alatti személyekkel) létesített nemi kapcsolat a helyi jogszabályokban megállapított, a nagykorúságra és a beleegyezésre vonatkozó korhatártól függetlenül tilos. A gyermek életkorának túlbecsülése nem enyhítő körülmény.
- Szexuális tevékenységért, például szexuális kívánságok teljesítéséért vagy más megalázó, lealacsonyító vagy kizsákmányoló viselkedésért cserébe tilos pénzt, munkaviszonyt, árucikkeket vagy más szolgáltatásokat felajánlani. Ebbe az olyan támogatás biztosítása is beletartozik, ami a kedvezményezetteknek egyébként is járna.
- Az emberi jogi (humanitárius) segítők és a kedvezményezettek közötti mindenfajta nemi kapcsolat ellenjavallt, mivel eredendően egyenlőtlen erőviszonyokon alapul. Az ilyen kapcsolatok aláássák az emberi jogi segítségnyújtás hitelességét és tisztességét.
- Ha egy emberi jogi (humanitárius) segítőben felmerül a gyanú, hogy egy munkatársa szexuálisan bántalmazóan vagy kizsákmányolóan viselkedik, akkor (akár ugyanannál a szervezetnél dolgoznak, akár nem) be kell számolnia erről a gyanújáról a szervezet által működtetett jelentéstételi rendszerben.
- Az emberi jogi (humanitárius) segítők kötelessége, hogy olyan környezetet teremtsenek és tartsanak fenn, amely megakadályozza a szexuális kizsákmányolást és bántalmazást, valamint előmozdítja a Magatartási kódexben foglaltak sikeres megvalósítását. A vezetőség tagjai minden szinten felelősek azért, hogy olyan rendszereket alakítsanak ki és támogassanak, amelyek fenntartják ezt a munkakörnyezetet.

¹³ Az Inter-Agency Standing Committee „Task Force on Protection from Sexual Exploitation and Abuse in Humanitarian Crises” című anyagának kivonata – a tagoknak kötelezően alkalmazniuk kell ezeket az alapelveket a munkavégzésük során.

¹⁴ Ebben az összefüggésben az „emberi jogi (humanitárius) segítő” kifejezés minden munkatársra, önkéntesre és egyéb képviselőre (tanácsadók, kutatók, az igazgatótanács tagjai és kurátorok) vonatkozik.

Példa a gyermekek rezilienciáját elősegítő programok képzési mátrixára

Feladat	Érdekeltek	Időtartam
Tájékoztató megbeszélés	Szülők/gondviselők, a közösség tagjai, foglalkozásvezetők, tanárok, az iskolavezetés, illetve más felnőttek, akik érintettek a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban	2 óra
Az alapfelmérés elvégzésének bemutatása a program munkatársainak	Terepkoordinátorok, foglalkozásvezetők, önkéntesek	Egynapos alapképzés az adatgyűjtés módjáról (pl. fókuszcsoporthoz megbeszélések és kulcsinformátorokkal készített interjúk)
A terepkoordinátorok és foglalkozásvezetők képzése	Terepkoordinátorok és foglalkozásvezetők	Háromnapos alapképzés és egynapos ismétlő képzés
A terepkoordinátorok képzése	Terepkoordinátorok	Egynapos képzés a szupervízióról és a monitoringról

17. melléklet Monitoring irányelvek terepkoordinátorok számára

1. A monitoring általános kérdései

Mit jelent a monitoring?

A monitoring az adatok módszeres és folyamatos gyűjtése, elemzése és felhasználása a vezetőség által végzett ellenőrzés és döntéshozatal céljából (Az Európai Bizottság EuropeAid Együttműködési Hivatala, általános ügyek tanácsa: Project Cycle Management Training Courses Handbook, 2001).

A monitoring szerepe a programvezetésben

A programvezetők az a kihívást jelentő feladat, hogy biztosítsák: a program a kijelölt úton halad, és eléri céljait. A valóságban nagyon ritka, hogy egy programban minden a tervek szerint alakuljon. A monitoring éppen ezért kulcsfontosságú feladat a projektvezetés során – pontos információkat nyújt, és segíti a döntéshozatalt. A programvezetők azonosítani tudják és meg tudják oldani a végrehajtás során jelentkező problémákat, és fel tudják mérni, hogy az előzetes tervhez képest hogyan halad a folyamat.

Egyértelmű feladatok és szerepkörök

A foglalkozásvezetők, terepkoordinátorok és programvezetők egyaránt részt vesznek a monitoringfolyamatban. Különböző szerepkörök, feladataik és kötelességeik vannak, amelyeket a programvezető határoz meg. Jelentéskészítéskor a terepkoordinátoroknak és a programvezetőknek tisztában kell lenniük a jelentés céljával és azzal, hogy milyen információ megadására van szükség.

A monitoring célja

Az hogy a program a kijelölt célok felé haladjon; hogy a gyermekek a lehető legjobb programban vehessenek részt; hogy a foglalkozásvezetők a lehető legszínvonalasabb felkészítésben és támogatásban részesüljenek; hogy kiderüljön, milyen további képzésekre van szükség; hogy az erőforrásokat költséghatékonyan használják fel.

Monitoringhoz készült űrlapok

Az űrlapokat általában úgy készítik el, hogy megfeleljenek a program és az adományozó kívánalmainak. A foglalkozásvezetőket és a terepkoordinátorokat még az előtt fel kell készíteni a monitoringhoz készült űrlapok használatára, hogy elkezdődnének a szülői és gondviselői megbeszélések, illetve a gyermekeknek tartott foglalkozások. Az űrlapokat mindig az értekezletek és a foglalkozások alatt vagy után kell kitölteni, amíg tisztán emlékeznek a történetekre.

Adatfeldolgozás és jelentéstétel

A terepkoordinátorok összegyűjtik és feldolgozzák az űrlapon szereplő adatokat, majd a havi jelentés előkészítéseként összegzik az eredményeket. Ahhoz, hogy a monitoring elérje a célját, az összegyűjtött információt a megfelelő útvonalon (csatornákon), a határidőt betartva kell továbbítani. Fontos, hogy a monitoring eredményeiről a program minden munkatársa értesüljön, hogy mindenki tudjon az előrehaladásról és a megoldandó kérdésekről.

Iskolalátogatás

Már 15–30 perccel a foglalkozás kezdete előtt legyen az iskolában. A foglalkozás kezdetéig hátra lévő időben beszélgessen az iskolaigazgatóval és a foglalkozásvezetővel (-vezetőkkel).

Készüljön fel a foglalkozásra, mert csak így tud segíteni a foglalkozásvezető(k)nek a tervezésben stb.

Az igazgató felkeresése

Legalább 5–10 percet töltsön az igazgatónál, és beszélgessenek a programról. Tegyen fel kérdéseket, pl.:

Hogyan haladnak a foglalkozásokkal?

Milyen visszajelzést kapnak a foglalkozásvezetőtől, a gyermekektől, a szülőktől/gondviselőktől?

 Az igazgatótól kapott információkat írja fel a monitoringhoz készült programúrlapra.

A foglalkozásvezetőkkel közös tervezés

Úgy számoljon, hogy a foglalkozás kezdete előtt tarthasson egy 15–30 perces megbeszélést a foglalkozásvezetővel. Készítsen listát a foglalkozás során tervezett feladatokról, és beszéljék meg, hogy a foglalkozásvezető hogyan tervezi ezek végrehajtását. Kérdezze meg, hogyan tud segíteni a feladatok végrehajtásában.

Törekedjen arra, hogy bizalmas, támogató kapcsolatot ápoljon a foglalkozásvezetővel, hogy szívesen forduljon Önhöz, ha valamilyen problémája vagy kérdése támad. Egyes esetekben, pl. ha a terepkoordinátor fiatalabb a foglalkozásvezetőnél, utóbbi kellemetlennek érezheti a szupervíziót és a monitoringot. Egyes foglalkozásvezetők a terepkoordinátorok foglalkozás közben tett jó szándékú segítségnyújtását úgy értelmezhetik, hogy a terepkoordinátor kijavított őket a gyermekek előtt. Éppen ezért még a foglalkozás kezdete előtt egyezzenek meg arról, hogyan segítsen a foglalkozások során.

Iskolai gyermekvédelmi felelős

Ha az iskolában dolgozik gyermekvédelmi felelős, próbáljon jó kapcsolatot kiépíteni vele, és vonja be a gyermekek rezilienciáját elősegítő programba. Keresse fel a gyermekvédelmi felelőst, ha az iskolában jár, és kérdezze meg tőle, hogy meglátása szerint hat-e a program a gyermekek viselkedésére, és ha igen, hogyan.

Áldozatsegítő rendszer

Támogassa a tanár/foglalkozásvezető és a gyermekvédelmi felelős közötti szoros együttműködést.

Derítse ki, hogy a gyermekvédelmi felelős ad-e visszajelzést azokról a gyermekekről, akik miatt különleges szolgáltatásokat nyújtó intézményekhez fordultak.

Beszélje rá a gyermekvédelmi felelőst, hogy vegyen részt a szülőknek/gondviselőknek tartott megbeszéléseken.

Támogassa, hogy szülők/gondviselők részt vegyenek a gyermekek rezilienciáját elősegítő programban.

A foglalkozások monitoringja

Számolja meg, hogy hány gyermek van jelen, és egyeztesse a foglalkozásvezetővel, hogy ez a szám szerepel-e a monitoringhoz készült úrlapon.

Nyújtson támogatást a foglalkozások alatt, és amikor szükséges, segítse a foglalkozásvezetőt a tevékenységek lefolytatásában. Figyelje meg, hogyan vezeti a foglalkozásvezető a tevékenységeket, a gyermekek hogyan vesznek részt a különböző feladatokban, hogyan reagálnak a különböző tevékenységekre.

Ha problémák merülnek fel a foglalkozás lefolytatásával kapcsolatban, segítsen a foglalkozásvezetőnek a megoldásban. A foglalkozások után beszélgessenek a problémákról.

A foglalkozás után beszéljen a következőkről a foglalkozásvezetővel:

Ön szerint hogyan sikerült a foglalkozás?

Mi sikerült jól?

Mi volt nehéz vagy problémás?

Volt-e valami, ami különleges figyelmet igényelt? Valaki mondott valamit, volt-e nehezen kezelhető helyzet vagy tevékenységek, amelyekhez az útmutatások nem voltak egyértelműek stb.

A pontosság biztosításának érdekében a monitoringhoz készült űrlapot közvetlenül a foglalkozás befejezése után töltse ki.

18. melléklet *Példák egy gyermekek rezilienciáját elősegítő program indikátoraira*

Indikátors zint	Képességek és ismeretek	Érzelmi jóllét	Szociális/társadalmi jóllét
Hatás	- A gyermekek megvédik magukat a rossz bánásmódtól és a kizsákmányolástól. - A gyermekek vigyáznak magukra és egymásra. - A gyermekek, a szülők és a foglalkozásvezetők igénybe veszik az áldozatsegítő rendszereket	- A konfliktuskezelés, a bizalom, az önbizalom és a jövőbe vetett remény mértéke. - Az önuralom mértéke. - A pozitív változás szintje a közösség életében az érintettek beszámolói alapján. - A sikeres megküzdéssel kapcsolatos és a nem agresszív társas helyzetekhez kapcsolódó feladatokba bevont gyermekek, szülők/gondviselők	- A társas/közösségi életre való képesség szintje. - A kulturálisan elfogadott viselkedés foka. - A közösségi háló (pl. baráti kör) mérete. - A családon belüli erőszak mértéke. - A kortársakkal szembeni agresszió mértéke. - A nemi bántalmazás/erőszak és zaklatás mértéke. - A kortársakkal folytatott párbeszéd szintje. - A közösségi és érdekérvényesítő feladatokban részvételre jogosult gyermekek száma. - A pozitív szülőség megnövekedett kompetenciája. - A kortársakkal, szülőkkel, tanárokkal meglévő kapcsolat javulása. - A rendelkezésre álló prevenció és gyermekvédelmi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, illetve reakció az áldozatsegítő rendszereken keresztül
Eredmény	- A gyermekek bevonódásának mértéke az előre megtervezett feladatok során. - A szülők és gondviselők bevonódásának mértéke az értekezleteken és a közösségi feladatok során. - Az iskolai teljesítmény szintje. - Az iskolába járók és a lemorzsolódók aránya és száma	- A sikeres megküzdéssel kapcsolatos és a nem agresszív társas helyzetekhez kapcsolódó feladatokba bevont gyermekek, szülők/gondviselők. - A gyermekek, szülők/gondviselők, tanárok és a közösség bevonódásának mértéke a közösségi feladatokba	A gyermekek, szülők/gondviselők, tanárok és a közösség bevonódásának mértéke a közösségi feladatokba

Indikátors zint	Képességek és ismeretek	Érzelmi jóllét	Szociális/társadalmi jóllét
Eredmé ny	Az új vagy felújított biztonságos létesítmények száma. • A képzésben részt vett foglalkozásvezetők száma. • A strukturált pszichoszociális feladatokban részt vevő gyermekek száma. • Az alapképzést elvégzett foglalkozásvezetők száma. • A gyermekek számára strukturált pszichoszociális feladatokat kínáló iskolák száma. • A strukturált pszichoszociális programokat szervező nyári táborok, ifjúsági klubok száma. • A strukturált pszichoszociális programokban részt vevő szülők/gondviselők száma. • A pszichoszociális ismeretek és a gyermekvédelem terén képzett tanárok, közösségi vezetők, önkéntesek, munkatársak és más, a gyermekvédelmi rendszerben fontos szereplők száma. • A nyilvántartott áldozatsegítő rendszerek és közösségi alapú gyermekvédelmi rendszerek száma		

19. melléklet *A gyermekek rezilienciáját elősegítő program nyilvántartási rendszere*

Egy példa a **gyermekek rezilienciáját elősegítő programban használt nyilvántartási rendszerre:**

1. Külön mappa a program minden munkatársának

munkaszerződés, önéletrajz, oktatási tanúsítványok, képzési tanúsítványok, azonosító okmányok, egyéb szükséges dokumentumok, egészségügyi biztosítás, a munkaszüneti napok és a szabadságon töltött napok listája, a bankszámlája részletei, teljesítményértékelési jelentés, a munkatárs által átvett tárgyak listája, pl. mobiltelefon, fényképezőgép, mellény stb.

2. Havi monitoringjelentések

3. Belső levelezés a partnerekkel, adományozókkal stb.

4. Külső kapcsolattartás

5. A program mappája

a programdokumentum, a részletes cselekvési terv, költségvetés, a helyszín részletes tervrajza, a program helyszínét ismertető információ, az iskolaigazgató vagy közösségi vezető neve, telefonszáma stb., a programhoz kapcsolódó belső és külső kapcsolattartás, a negyedéves, féléves és végső jelentések, és a program értékelése, ha elérhető.

6. A kedvezményezettekkel való kapcsolattartás

A gyermekek, szülők/gondviselők elérhetősége, az aláírt beleegyező nyilatkozatok.

7. Munkaértekezletek

Napirendek és jegyzőkönyvek stb.

8. Szállítás

Minden jármű és járművezető adata, a biztosítási kötvény és a bérleti szerződés egy-egy példánya, a járművek menetlevelei és a szállítólevelek fénymásolatai.

9. Helyi szolgáltatások

A területen dolgozó szervezetek, az általuk nyújtott szolgáltatások leírása és az elérhetőségeik.

10. Partnerségek és együttműködések

A helyi partneri és együttműködési szervezetek adatai, illetve a velük közösen tartott értekezletek, megbeszélések jegyzőkönyvei.

11. Sablonok

A projekthez, a pénzügyi folyamatokhoz és a jelentésekhez szükséges sablonok és űrlapok.

12. A programhoz kapcsolódó promóciós anyagok

13. Pénzügyek

Hónapok szerinti bontásban 1-1 példány minden pénzügyi dokumentumból (pl. számlák, fizetési nyugták, szolgáltatások igénybevételét igazoló nyugták, szállítólevelek stb.).

HIV-/AIDS-oktatókártyák

1.

A testünkben sok különböző sejt van. Ezek a sejtek különböző szerepeket töltenek be. Olyan különleges sejtek is vannak köztük, amelyeknek az a feladata, hogy megvédjenek minket a betegségektől. Ezek a sejtek az IMMUNRENDSZER részei, és T-sejteknek vagy limfocitáknak nevezzük őket. Ők győzik le a baktériumokat, és ők védnek meg minket a betegségektől és fertőzésektől.

2.

Néha azonban a támadó sejtek legyőzik a védelmet adó sejteket. Ez olyankor történik, ha a támadó sejtek sokkal erősebbek a T-sejteknél, vagy ha a T-sejtek nem ismerik azokat a

különleges trükköket, amelyeket a támadó sejtek bevetnek. A HIV vírus sejtjei is ilyenek. Ezek a sejtek olyan erősek, hogy a szervezetünk T-sejtjei nem tudják, hogyan vehetnék fel magukban ellenük a harcot. A HIV az emberi immunhiány-előidéző vírus (Human Immunodeficiency Virus) angol mozaikszava, ami azt jelenti:

Emberi – ez a vírus csak embereket fertőz meg.

Immunhiány-előidéző – ez egy olyan vírus, ami a betegségek és fertőzések ellen harcoló sejtek elpusztításával legyengíti az immunrendszereteket. Az érintett sejteket T-sejteknek vagy CD4-sejteknek hívják.

Vírus – ha valakit megfertőz egy vírus, az azt jelenti, hogy valahonnan kívülről kerültek ezek a sejtek a szervezetébe, a vírus pedig a szervezet sejtjeinek legyőzése után növekedni és szaporodni kezd.

3.

Amikor a vírus a testünkbe jut és megtámadja a T-sejteket, elkezd az otthonaként használni azokat. Ott szaporodni kezd, és egyre több HIV vírussal fertőzött sejtet állít elő. Ezután a HIV vírus mindegyik új sejtje megtámad egy-egy új T-sejtet, és az idő múlásával már annyi T-sejtet legyőz és elfoglal, hogy az immunrendszer nagyon legyengül.

4.

A HIV vírus által megtámadott T-sejtek már nem tudják legyőzni azokat a betegségeket és fertőzéseket, amelyeket korábban még le tudtak. Most már azok a baktériumok is elszaporodhatnak, amelyeket korábban az immunrendszer megakadályozott abban, hogy betegséget okozzanak.

5.

Egy emberre akkor mondjuk, hogy AIDS-es, ha az immunrendszerét legyőzték a megbetegítő, rossz sejtek.

Az AIDS a szerzett immunhiányos tünetegyüttes angol nevének (Acquired Immunodeficiency Syndrome) mozaikszava.

Szerzett – vagyis idővel fejlődött ki, azaz nem olyasmi, ami már a születésünkkel megvolt.

Immun(-) – az immunrendszerrel kapcsolatos.

Hiányos – ez azt jelenti, hogy az immunrendszer nem jól működik.

Tünetegyüttes – a tünetegyüttes a betegségek jeleinek és tüneteinek gyűjteménye. Az AIDS nem egyetlen egy vírus, hanem az a jelenség, amikor a test immunrendszere olyan gyenge, hogy sok betegség támadhatja meg és gyengítheti le a testet.

Egy emberre akkor mondjuk, hogy AIDS-es, ha a HIV vírus már annyira szétterjedt a szervezetében, hogy a beteget egyszerre több fertőzés és betegség is megtámadta.

6.

Sajnos a HIV ellen még nincs gyógymód, vagyis még nem jöttünk rá, hogyan pusztíthatjuk el a HIV vírus T-sejtekkel összekapcsolódott sejtjeit. Arra viszont már megoldás, hogyan akadályozhatjuk meg azt, hogy HIV vírus új sejtjei a T-sejtekhez kapcsolódjanak. Ezt az ARV nevű gyógyszeres kezeléssel tehetjük meg.

Az ARV az antiretrovirális szóból alkotott mozaikszó.

A: anti – vagyis: valami ellen

Retrovírus/retrovirális: a HIV a vírusoknak ebbe a fajtájába tartozik

A HIV vírus sejtjeit azért nehéz megakadályozni a T-sejtek megtámadásában, mert a HIV vírus folyamatosan mutálódik, azaz minden alkalommal, amikor szaporodik, megváltozik egy kicsit. A HIV vírus sejtjeinek különböző típusai ellen éppen ezért különböző antiretrovirális gyógyszerekre van szükség. Ezért van az, hogy az ARV-kezelésben részesülőknek gyakran két vagy három, vagy akár négyféle antiretrovirális gyógyszert is szedniük kell, hogy megpróbálják útját állni a HIV vírus különböző sejtjeinek.

Ha egyszer elkezditek az ARV-kezelést, akkor a gyógyszereket egész életetekben szednetek kell, hiszen a HIV vírus mindig ott lesz a testetekben.

7.

Amikor valaki úgy szedi az ARV-gyógyszereit, ahogy azt az orvos előírta, általában ugyanolyan erős és egészséges maradhat, mint azok, akiket nem fertőzött meg a HIV. Az azért fontos, hogy a gyógyszereiket pontosan, időben bevegyék, és minden más szempontból is ügyeljenek arra, hogy egészségesek és erősek maradjanak.

Kérdezze meg a gyermekeket, mit tehetünk még azért, hogy erősek és egészségesek maradjunk? A következő kártyát csak akkor mutassa meg, ha már válaszoltak a kérdésre.

8.

Igen, ahhoz, hogy egészségesek és erősek maradjunk, egészséges ételeket kell ennünk, tiszta vizet kell innunk, sportolnunk kell, sokat kell aludnunk és rendszeresen tisztálkodnunk kell. A HIV-vel élőknek ügyelniük kell arra, hogy bevegyék a gyógyszereiket.